

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR PEDAGOGIK OCH SPECIALPEDAGOGIK

Cykliska processer i förskolan

- en studie om aktionsforskning

Isabella Axberg

Examensarbete:	15 hp
Program och/eller kurs:	Specialpedagogiska programmet, SPP600
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	Ht/2011
Handledare:	Eva Gannerud
Examinator:	Staffan Stukát
Rapport nr:	HT11-IPS-02 SPP600

Abstract

Uppsats/Examensarbete: 15 hp
Program och/eller kurs: Specialpedagogiska programmet, SPP600
Nivå: Avancerad nivå
Termin/år: Ht/2011
Handledare: Eva Gannerud
Examinator: Staffan Stukát
Rapport nr: HT11-IPS-02 SPP600
Nyckelord: systematiskt kvalitetsarbete, cyklisk process, planering, agerande, observation och reflektion

Förskolans läroplan reviderades från och med 1 juli, 2011. Det innebär att pedagoger på förskolorna fått nya direktiv att förhålla sig till. I den nya läroplanen finns krav på ett systematiskt utvecklingsarbete, vilket gör att pedagogerna måste se över och eventuellt förändra sin verksamhet. I en sådan process kan specialpedagogen bidra till exempel med olika former av handledning, något som ofta ingår i specialpedagogens uppdrag. I föreliggande studie fokuseras aktionsforskning som ett möjligt arbetssätt att stödja utvecklingsarbete.

Syftet är att följa två aktionsforskningsprocesser i förskolan och för att försöka synliggöra aktionsforskningens verktyg med förankring i förskoleverksamhet.

Utifrån syftet är följande frågor relevanta:

- Vad händer under aktionsforskningsprocesserna?
- Hur verkar aktionsforskningsprocessen stödja pedagogerna i att driva ett förändringsarbete?
- På vilket sätt kan arbetet bidra till förändringar i pedagogernas syn på verksamheten?

Två arbetslag på en förskola har valt att utveckla sitt arbete genom att använda aktionsforskning som arbetssätt. De beskrev sin problematik med fraser i liknelse med *att de är dåliga på att dokumentera vad de planerar*. Med andra ord är de duktiga på att prata och planera aktiviteter med mera. De kände att de inte kom vidare i sitt arbete och ville ha hjälp att strukturera upp en cyklisk process.

Under processens gång kunde pedagogerna sätta ord på hur betydelsefull dokumentationen blev för vidare arbete. På det sättet bekräftade de samtidigt att tiden att sitta ner och reflektera över konkreta situationer gav båda arbetslagen underlag för verksamheten och insikter om hur de som pedagoger kunde förhålla sig till barnen.

Utifrån resultatet kunde jag konstatera att, med utgångspunkt i forskning och praktisering av passande verktyg för förskoleverksamhet kan aktionsforskning användas som modell för förändringsarbete om förutsättningar för tid och kunskap skapas. Genom att använda konkreta verktyg som tankekarta, observation, analys, handledning, kollegial reflektion för att synliggöra problematiken, sitt eget arbete och förskoleverksamheten skapar pedagogerna förutsättningar för ett systematiskt kvalitetsarbete. Det är ett arbetssätt som framstår som väl förenligt med specialpedagogens uppdrag.

Förord

Tre år har passerat fort samtidigt som det känns som en evighet sen jag tog steget för att förkovra sig i ännu mer kunskap. Jag bestämde mig att jag ville hjälpa barn som behövde extra stöd och hjälp i skolan. Första steget var att utbilda mig till lärare. Under lärarutbildningen anade jag hur mycket det finns att lära sig. Då tänkte jag mest på utbildning, men nu vet jag att det finns en värld utanför också. Den världen påverkar oss på många olika sätt. Det har varit en fantastisk inre resa som påverkat mig liksom de i min omgivning. Och jag hoppas att det har varit positivt för dem med.

Jag har under tiden arbetat heltid, förälskat mig, åkt till New York, köpt tegelhus från 1937, flyttat från 2:a till villa, rest till Thailand och skaffa en underbar flicka med min kärlek. Detta var bara några av de största saker som hänt under specialpedagogiska epoken. Och det är bevis på att man kan bara man vill.

Jag vill att min sambo skall veta hur mycket hans engagemang för och i mina studier betytt för mig. Du kan som utomstående från den pedagogiska världen ge mig nya perspektiv på mitt arbete. Detta har gjort att jag har kunnat kliva ur min bubbla emellanåt.

Jag vill tacka min mamma, pappa samt svärmor som har ställt upp som barnvakter under hösten så att jag har fått möjlighet att studera.

Jag vill också tacka de fantastiska pedagoger och förskolechef som har ställt upp i min studie. Utan er så hade jag inte haft något innehåll.

Slutligen vill jag också ge min handledare ett stort tack för hennes betydelsefulla kommentarer. Du har gett mig förutsättningar att utveckla mina tankar och min text om och om igen.

Isabella Axberg

Innehållsförteckning

Abstract	1
Förord	1
Innehållsförteckning	1
Bakgrund	1
Teorianknytning	1
Kvalitetsarbete	3
Pedagogisk dokumentation.....	5
Kvalitetsarbete och specialpedagogik	5
Syfte	6
Metod	7
Urval	7
Genomförande	7
Metodreflektioner	8
Etik	9
Resultat	9
Förberedelser inför första tillfället.....	10
Arbetslag Ms lägesbedömning (första träffen)	10
Arbetslag Ls lägesbedömning (första träffen)	12
Reflektioner	14
Förberedelser inför andra träffen	14
Arbetslag Ms analys (andra träffen)	15
Arbetslag Ls analys (andra träffen)	17
Reflektioner	18
Förberedelser inför tredje träffen.....	19
Systematiskt kvalitetsarbete enligt Arbetslag M (tredje träffen)	20
Systematiskt kvalitetsarbete enligt Arbetslag L (tredje träffen)	21
Sammanfattning av arbetslag Ms process.....	22
Sammanfattning av arbetslag Ls process.....	23
Diskussion	23
Fortsatt forskning och pedagogiska implikationer	26
Referenslista	27
Bilaga 1	29
Bilaga 2	30

Bilaga 3	31
Bilaga 4	32
Bilaga 5	33
Bilaga 6	35

Bakgrund

1998 fick förskolan i Sverige sin första läroplan, Lpfö98, som innehåller riktlinjer för verksamhetens innehåll. Bland annat så innehöll läroplanen vad som kallas strävansmål, vilka verksamheten skall riktas mot. Motsvarande läroplan för grundskolan (Lpo94) innehåller dessutom uppnåendemål, mål som den enskilde eleven skall uppnå. En förklaring kan vara att förskolan är frivillig och barnen vistas där under olika långa tidsperioder. Av den anledningen ses strävansmålen ur ett mer långsiktigt perspektiv, och inriktas alltså i första hand mot verksamheten som helhet. Skolverket skriver "Förskolan ska lägga grunder för ett livslångt lärande" (Skolverket, 2010, s 5). I texten betonas också att "Målen anger inriktningen på förskolans arbete och därmed också den förväntade kvalitetsutvecklingen i förskolan" (Skolverket, 2010, s. 8).

Förskolans läroplan reviderades från och med 1 juli, 2011. Det innebär att pedagoger på förskolorna fått nya direktiv att förhålla sig till. Strävansmålen har ändrats och kompletterats, förskollärares och skollärares roll har förtydligats. Ett helt avsnitt som heter uppföljning, utvärdering och utveckling har kommit till "Arbetslaget ska kontinuerligt och systematiskt dokumentera, följa upp och analysera varje barns utveckling och lärande samt utvärdera hur förskolan tillgodoser barnets möjligheter att utveckla och lära i enighet med läroplanens mål och intentioner" (Skolverket 2010, s. 15).

Förändringsarbete är något som förskolans personal alltid står inför. Det kan vara på organisationsnivån som innebär omorganisationer och nedskärningar. På gruppnivå kan det gälla personalbyte, fler barn som ska in i på avdelningarna och sjukskrivningar. Slutligen kan det också ske förändringar på individnivå som kan vara konsekvenser av alla ovan nämnda orsakerna. Framförallt upplever pedagogerna i förskolan att tiden inte räcker till och vill ha mer tid till alla barn enligt min mening. "För att stödja och utmana barn i lärande behövs kunskap om varje barns erfarenheter, kunnande och delaktighet samt inflytande över och intresse för de olika målområdena." (Skolverket, 2010, s. 14)

Med förskollärarnas uppdrag i och med den reviderade läroplanen frågar jag mig på vilket sätt aktionsforskning kan vara ett alternativ för pedagoger att skapa förutsättningar i sin verksamhet. Jag funderar också på hur aktionsforskningens verktyg såsom loggbok, observation, intervju och dokumentation samt delarna planering, aktion och reflektion kan stödja pedagogerna för att driva ett sådant utvecklande lärandeklimat i sin verksamhet. Slutligen undrar jag om specialpedagogiken i form av handledning, där man har ett inkluderande förhållningssätt, kan fungera som en katalysator i processen på ett liknande sätt som forskaren i aktionsforskningsprocessen.

Teorianknytning

Centrala begrepp i studien är systematiskt kvalitetsarbete, cyklisk process, planering, agerande, observation och reflektion.

Planering innebär att arbetslaget gör upp en plan för hur arbetslag vill gå tillväga. De planerar utifrån frågorna Vad skall vi utveckla?, Varför just detta? och Hur skall vi genomföra detta? Därefter tar agerandet vid, vilket konkret betyder att planen ska skridas i verket. Under agerandet kan olika former av observationer ske. Detta beror på vilka verktyg som arbetslaget

väljer att använda utifrån förändringsarbetets karaktär. Verktögen kan vara kamera, videokamera, ljudinspelning eller papper och penna. Det gäller att få fram underlag kring problematiken för att kunna synliggöra mönster och kunna sätta in rätt resurser. Detta genomförs i en analys av agerandet och observationerna. I och med denna analys uppstår en cyklisk process det vill säga ett spiralformat mönster utvecklas när man får igång planering - agerande - observation och reflektionsdelarna. Nya frågor skildras och arbetet får en automatik. Automatiseras metoder för dokumentation och analysen av dokumentationen har vi ett systematiskt kvalitetsarbete och en cyklisk process blir synlig (Rönnerman, 1998).

Ur *Aktionsforskning i förskolan – trots att schemat är fullt* s.25.

Aktionsforskning kan beskrivas "...som en problemorienterad, förbättringsinriktad cyklisk process som består av faktafinnande, reflektion, planering, strategisk handling och utvärdering. Alla dessa steg sker i en integrerad process, i vilket forskare och praktiker forskar tillsammans." (Eriksson, 2004, s. 170)

Aktion står för en handling som ska iscensättas. Praktikerna prövar handlingen i sin verksamhet. Processen följs systematiskt med observationer som kan vara antingen strukturerade eller ostrukturerade. Observationerna analyseras och nya frågor uppstår i det reflekterande mötet. Forskning står för det systematiska arbete samt anknytningen till teorier som bidrar till ny kunskap om verksamheten. De olika kompetenserna som finns hos pedagogerna och forskaren tas tillvara på och utmanas. Kompetenserna samarbetar i kollegial reflektion där förståelse och respekt är avgörande för produktiviteten och kunskapsutvecklingen (Rönnerman, 2004).

Aktionsforskning ses inte som en metod men fungerar i hög grad i implementerings- och skolutvecklingssammanhang som denna studie är ett exempel på. Ansatsens tar sin utgångspunkt i praktiken. Teori och praktik samarbetar genom att både pedagoger och forskare deltar aktivt i planeringen och reflektionerna över det område som studeras. Det ökar lärandet för både forskaren och för pedagogerna som båda har syfte att förändra och utveckla verksamheten över tid. Viktiga delar för att det ska ske en förändring är att utgå från pedagogernas egna frågor, att de själva studerar sin verksamhet, genomför aktioner samt dokumenterar processen. Processen omfattar observationer och reflektioner över det man sett (Lindgren, 2009).

Aktionsforskningen liksom förskolans verksamhet utgår från det sociokulturella perspektivet. Förskolan vilar på ett sociokulturellt perspektiv eftersom den ser samspelet som den avgörande faktorn för lärande. Detta genomsyrar läroplanen genom fraser som "Förskolan är en social och kulturell mötesplats som kan stärka denna förmåga och förbereda barnen för ett liv i ett alltmer internationellt samhälle" /.../ "Förskolan ska vara en levande social och kulturell miljö som stimulerar barnen att ta initiativ och som utvecklar deras sociala och

kommunikativa kompetens”, ”Lärande ska baseras såväl på samspel mellan vuxna och barn som på att barnen lär av varandra.” (Skolverket, 2010, s. 6-7).

Ordet lärande i sig betyder att den enskilde individen lärt sig någonting utifrån psykiska processer. Dessa processer kallas också läroprocesser och påverkas direkt eller indirekt av de samspelsprocesser vi är med om. Samspelsprocesser omfattar den materiella respektive den sociala omgivning vi utsetts för. Ett tydligt exempel på när dessa lärande situationer äger rum är i undervisningen (Illeris, 2007). Undervisning är ett gammalt begrepp inom skolans värld, men i och med att förskolan blev en egen skolform från och med 1 juli 2011 skall även den omfattas av begreppet.

I skollagen (2010) definieras begreppet undervisning som ”sådana målstyrda processer som under ledning av lärare och förskollärare syftar till utveckling och lärande genom inhämtning och utveckling av kunskaper och värden” (1 kap. 3 §).

Enligt det sociokulturella perspektivet uppstår kunskapsutveckling och lärande i samspel med andra människor. I det sociala samspelet förs kunskaper via språket vidare och blir en del av individen. Genom språk och kommunikation lär sig individen förstå och samspela med sin omgivning. Språk och kommunikation utgör en kunskapsförmedlande länk mellan individer men det räcker inte med att bara erhålla information, utan kunskap blir det först när individen själv använder det i praktiken. (Säljö, 2000). Säljö menar att lärande handlar om att bli delaktig i kunskaper och färdigheter och att klarar av att använda dem på ett givande sätt inom ramen för nya sociala verksamheter. ”Kunskap lever först i samspelet mellan människor och blir sedan en del av den enskilde individen och hans eller hennes tänkande/handlande” (Säljö, 2000, s. 9).

Kvalitetsarbete

Enligt Skolverket (2005) ansvarar kommunerna för att upprätthålla ett system som ska följa upp, utvärdera och föreslå åtgärder som ska kvalitetssäkra förskolans verksamhet. Detta verkställs genom ett systematiskt kvalitetsarbete där förskolans måluppfyllelse kontinuerligt följs upp och utvärderas. Att arbeta med aktionsforskning är ett exempel på systematiskt kvalitetsarbete. Förskolans strävansmål kräver planering av verksamhetens innehåll. Det bygger på ett systematiskt kvalitetsarbete för att få syn på sig själv och sin verksamhet. Dokumentationer utifrån verksamheten kan vara utgångspunkter för planering av innehållet samt egen och kollektiv reflektion.

Syftet med det systematiska kvalitetsarbetet är att identifiera de förutsättningar som är nödvändiga för arbetet med läroplansmålen, att utveckla pedagogiska processer, att bedöma måluppfyllelse och redovisa kvalitetsarbetet på ett sådant sätt att det utgör underlag för kvalitetsutveckling. Målet med kvalitetsredovisningen är att utveckla förskolans kvalitet och lärarnas kompetens att möta barn i deras lärande och öka deras välbefinnande (Sheridan och Pramling Samuelsson, 2010, s. 91).

Skolverket (2010) beskriver hur observationer och dokumentationer blir allt vanligare som underlag för bedömningar. De anser att det finns en stor tillförlit till att dokumentationer ska stödja barnens utveckling och hjälpa pedagogerna att utveckla verksamheten. Skolverket menar att dokumentation och bedömningar ökar i förskolan och att förskolans läroplanstradition allt mer närmar sig skolans resultatnriktade tradition. Med anledning av

denna utveckling menar Skolverket att det skulle behövas kritisk reflektion kring den pedagogiska dokumentationen.

Grunden för att stödja ett utvecklingsarbete inom aktionsforskning ligger i ledningens stöttande, skrivandet av reflektionsbok, kollegial reflektion, dokumentation och användning av verktyg (Rönnerman, 2010).

Ledningens stöttning handlar om hur engagerad rektor är i det systematiska arbetet. Är förskolechef med i planeringen och i det kollegiala mötet för att skapa sig förståelse för hur arbetslaget strukturerar sin verksamhet och kan ge tid för det skapar det förutsättningar som är avgörande för att arbetet kan hållas levande ur både ett kortsiktigt respektive långsiktigt perspektiv. Skolverkets allmänna råd (2005) menar på att det uppstår ett glapp mellan kommunnivån och verksamhetsnivån om det saknas ledare. Länken som förskolechefen bidrar till skapar förutsättningar för kommunen att driva relevanta utvecklingsfrågor samt för fördelningen av resurser utifrån barns olika behov.

Loggboken är en vanlig anteckningsbok som där man fyller i sina tankar för och efter valda situationer i sin verksamhet. Den innebär självreflektion. ”Genom att skriva dokumenterar man sitt eget handlande och får möjlighet att granska *varför* man gjorde som man gjorde.”/.../” Skrivandet gör att man får syn på sina egna kunskaper, håller den röda tråden i det valda utvecklingsområdet och tänker kring hur man ska gå vidare.” (Nylund, Sandback, Wilhelmsson & Rönnerman, 2010, s. 63) Det handlar inte om att skriva vackert eller mycket utan att skriva någonting för sig själv och för att komma framåt. Loggboken kan vara ostrukturerad eller strukturerad. Den strukturerad innebär att man väljer en eller några frågor som man vill ha besvarade under en viss tid eller en specifik situation. Den strukturerade boken kategoriserar därmed det observerade och underlättar till följd det kommande analysarbetet. Den ostrukturerade boken öppnar däremot upp ett flöde i skrivandet genom att man antecknar allt inom den valda situationen, vilket kan innebära att man kan upptäcka omedvetna saker (Cato och Bjørndal, 2005). Analysarbetet syftar det resultat som observationerna ger om verksamheten.

I den kollegiala reflektionen får pedagogerna möjlighet att lyfta sina tankar till varandra. Detta genom att man sitter tillsammans med sitt arbetslag och var och en får lyfta sina tankar som man fått genom sina valda observationer. Man får möjlighet att berätta varför man valde att göra som man gjorde tillsammans med barnen och kollegorna kan ställa frågor och ge respons på det dem får höra. Det handlar inte om att finna rätt och fel utan det bör vara högt till tak samtidigt som man ska hålla fokus på sitt utvecklingsområde. I mötet möts pedagogernas tankar och dem ställs i strålkastareljuset. När pedagogerna möter varandras tankar blir de medvetna om sina egna tankar. En viktig del är att dokumentera för att få struktur och stöd i sina reflektioner. Det är ett sätt att synliggöra den pedagogiska praktiken (Lenz Taguchi, 1997). Anteckningarna från loggboken är ett alternativ på konkreta situationer att lyfta under den kollegiala reflektionen.

Alexandersson (1994) menar att man kan beskriva kollegial reflektion utifrån fyra nivåer. Den första handlar om vardagligt tänkande och handlande. Den kan man få syn på genom att använda loggboken. Den andra nivån är medveten reflektion över verksamhetens innehåll och mål i relation till barnen. Där frågar pedagogen sig själv varför hon gör som hon gör utifrån sina observationer. Den tredje innebär att förstå verksamheten utifrån olika perspektiv. Det omfattar organiserad handledning där man har möjlighet att kategorisera den systematiska dokumentationen. Metarefleksion är den en sista och fjärde nivån. Den innebär reflektionen kring den egna reflektionen (Lindgren, 2009). Alexandersson (2007) menar på att reflektionen

inte enbart är en individuell utveckling utan även är en social aktiv process som genererar förståelse och mening.

Pedagogisk dokumentation

Pedagogisk dokumentation är ett kollektivt arbetsverktyg för att synliggöra praktiken. Genom att den används i reflekterande möten som i den kollegiala reflektionen blir den pedagogisk (Wehner-Godèe, 2010). I det sammanhanget används dokumentationen för att förstå barnen och därigenom kunna planera ett utmanande och lärorikt innehåll i verksamheten. Det innebär ett systematiskt arbete som ska ske tillsammans med barnen för att medvetandegöra förhållningssätt och lärandeprocesser. Det görs genom att kartlägga barnens läroprocesser det vill säga vad de kan, tänker och hur de lär. Därefter ges barnens erfarenheter tillbaka med hjälp av fotografier, anteckningar, filmer med mera. Den pedagogiska dokumentationen anser Lenz Taguchi (1997) vara ett betydelsefullt verktyg för pedagogiskt förändringsarbete. När pedagoger arbetar systematiskt genom sin dokumentation väcks nya frågor angående sitt eget förhållningssätt, miljöns betydelse och barnens samspel. Barnsynen och kunskapssynen skildras i en kollektiv process vilket innebär en dubbel lärprocess. Barnsynen är något som bildas i interaktion med omvärlden det vill säga ett social konstruktionistiskt synsätt. Kunskapen konstrueras till exempel genom analysen av dokumentation. Dekonstruktion är en tolkningsprocess som ska ge svar på vad det är för koder som signaleras ut genom möblering och organisering av rummen på förskolan (Lenz Taguchi, 1997). Enligt Sheridan & Pramling Samuelsson (2010) bör dokumentationen innehålla läroplansanknytning, pedagogernas reflektioner kring det valda fokusområde, vad man gjort tidigare, hur man planerar att gå vidare och barnens delaktighet för att bli pedagogisk. Dessa fem delar ska fungera som underlag för kontinuerlig analys och tolkning och slutligen en utvärdering av förskolans verksamhet. Både Lenz Taguchi och Sheridan och Pramling Samuelssons resonemang stämmer överens med allmänna råden för förskolans systematiska arbete. ”Kvalitetsarbetet i förskolan ska kännetecknas av systematik, där arbetet tar sin utgångspunkt i en beskrivning av nuläge, mål för verksamheten, uppföljning och utvärdering, analys och bedömning av resultat, utvecklingsåtgärder och nya mål.” (Skolverket, 2005, s. 10). Liksom läroplanen och aktionsforskningen går även den pedagogiska dokumentationen ut på att arbeta systematiskt.

Kvalitetsarbete och specialpedagogik

”Kvalitet är inte ett statiskt fenomen.” (Gjems, 1997, s. 32) Kvalitetsarbete syftar till att vi inte är felfria. Alla gör misstag men också lyckade saker i arbetet. Båda riktningarna påverkar oss själva men också våra kollegor, barn och föräldrar. Som Lindgren (2009, s. 163) uttrycker krävs det ”att man synliggör och tillåter sig att bli överraskad av de förgivettagna man själv och kulturen bär på”. I handledningen kan vi genom hur frågorna få svar på var vi befinner oss i dagsläget och se hur vi påverkar varandra genom att agera som vi gjort, men också tänka framåt och se hur vi kan arbeta framåt för att inte hamna i en ond cirkel. Hur-frågor och hur-svar som bör användas i handledningsmötena skapar en förståelse för hur saker och ting hänger samman (Gjems, 1997).

Enligt Skolverket (2010) är det med hjälp av analyserna som utvecklingsområden i verksamheten kan bli synliga. Det innebär att när man arbetar i förskolan skall man ha kunskap om delarna i det systematiska arbetet. För att kunna både synliggöra vad en analys är

och hur man praktiskt kan använda den i sitt systematiska kvalitetsarbete kan specialpedagogiken i form av handledning vara betydelsefull. Enligt specialpedagogexamen (SFS 2007:638) ska specialpedagogen ”visa fördjupad förmåga att vara en kvalificerad samtalspartner och rådgivare i pedagogiska frågor/.../ samt leda utveckling av det pedagogiska arbetet med målet att kunna möta behoven hos alla barn”. Detta stämmer överens med Unossons (2011) magisteruppsats ”Handledning som verktyg för skolutveckling” där hon konstaterar att fler specialpedagog timmar behövs ute i verksamheten för att skapa utrymme för reflektion. Unosson kunde också förvissa sig om att handledningen bidrog till förändringar i den pedagogiska verksamheten.

”Specialpedagogik är pedagogik där den vanliga pedagogiken inte anses räcka till” (Nilholm, 2003, s. 13). Nilholm menar att det kompensatoriska perspektivet dominerar inom det specialpedagogiska forskningsfältet och syftar till ”att kompensera individen utifrån de brister denna uppvisar.” (s. 21). Denna studie fokuserar på ett helhetsperspektiv vilket innebär en mer inkluderande tanke för förskolans kvalitetsarbete. ”...*inkludering* handlar om en förändring av hela skolmiljön för att anpassa denna till mångfalden av elevers olikheter.” (s. 50).

Fischbein (2007) beskriver helhetssynen utifrån ”Människan samspelar med sin miljö” och ”Verkligheten består av både materia och upplevelser”(s. 22). Med den första frasen menar hon att svårigheterna som uppkommer i pedagogiska situationer inte behöver ha sin utgångspunkt i barns förutsättningar eller omgivning. Hon påstår att svårigheter eller möjligheter framkommer utifrån samspelat mellan dessa.

Den andra syftar till att både biologiska förutsättningar och upplevelser hos och av barn är betydelsefulla för förståelsen av verkligheten. Detta innebär att man behöver kunskap inom olika områden för att kunna kartlägga problematik inom den pedagogiska verksamheten enligt Fischbein (2007).

Ahlberg (2007) benämner specialpedagogiken som mångfasetterad i och med att den tar utgångspunkt utifrån olika områden såsom pedagogik, sociologi, psykologi och medicin. Hon menar på att praktisknära studier som fokuserar på förutsättningar är nödvändigt för en inkluderande skola på individ- grupp- organisations- och samhällsnivå.

Syfte

Syftet är att följa två aktionsforskningsprocesser i förskolan och försöka synliggöra aktionsforskningens verktyg med förankring i förskoleverksamheten.

Utifrån syftet är följande frågor relevanta:

- Vad händer under aktionsforskningsprocesserna?
- Hur verkar aktionsforskningsprocessen stödja pedagogerna i att driva ett förändringsarbete?
- På vilket sätt kan arbetet bidra till förändringar i pedagogernas syn på verksamheten?

Metod

Undersökningsgruppen bestod av sex förskollärare och två barnskötare vars intresse var att utveckla sin gemensamma reflektionstid med dokumentationen som grund för diskussion. De beskrev sin problematik med fraser i liknelse med *att de är dåliga på att dokumentera vad de planerar*. Med andra ord är de duktiga på att prata och planera aktiviteter med mera. De kände att de inte kom vidare i sitt arbete och ville ha hjälp att strukturera upp en cyklisk process. Som forskare blev uppgiften att följa och stödja arbetslaget i sin utvecklingsprocess.

Aktionsforskningens utgångspunkter praktik och forskning skapar ett dynamiskt innehåll. Detta beror på att situationer utfaller olika även fast ämnet är samma på grund av att pedagogers arbete och barn i barngruppen är olika individer och deras samspel påverkar varandra. Genom att utgå från två verksamheter på en förskola och min egen studie som en aktionsforskningsprocess kan tre modeller bli synliga. Liknelser och skillnader kan kristalliseras utifrån dessa processer.

Väljer man aktionsforskning som metod och dess verktyg kan det skapa problem med den insamlade empirin. Detta på grund av undersökaren också fungerar som handledaren och ska både ta in information från deltagarna men också leda gruppen framåt. Det kan göra att forskaren missar viktiga saker som händer under handledningsmötena. För att undvika denna fallgrop används bandspelare där empirin transkriberades för att synliggöra processen för forskaren i efterhand. Dock finns inte möjligheten att följa upp och vidareutveckla i den aktuella stunden.

Urval

Studie utgår från en resursförskola med två avdelningar i en medelstor kommun. Avdelningen M består av fyra förskollärare på heltid. Avdelning L har två förskollärare på heltid och två barnskötare varav en arbetar heltid och en 75 procent. Alla pedagogerna har mångårig yrkeserfarenhet inom förskoleverksamhet och att arbeta tillsammans med barn i behov av särskilt stöd. Avdelningarna har 12-14 barn i åldrarna 1-5 år varav 2-4 platser är för barn i behov av särskilt stöd.

Genomförande

Föreliggande studier bygger på material från tre träffar med arbetslagen på förskolorna (se bilaga 1). Varje träff varade ungefär en timme. Den första träffen var en gemensam uppstart. Vid detta första tillfälle godkände pedagogerna inspelning av träffarna för studiesyfte. Vid de andra två tillfällena träffas arbetslagen var och en för sig. Vid dessa skulle man analysera de observationer man gjort i verksamheten sedan den första träffen samt planera fortsatt arbete. Arbetet var alltså tänkt att utformas i enighet med aktionsforskningsspiralen, det vill säga planering - agerande - observation - reflektion.

Tre aktionsforskningsprocesser skedde parallellt. Två var arbetslagens utvecklingsarbeten och den tredje stod för forskningsrollens insikter över aktionsforskning som verktyg för specialpedagogyrket. Som forskare har jag dokumenterat processen i en egen loggbok. Innehållet av loggboken består av reflektioner över empirin och utifrån reflektionerna

planerade jag ny dagordning (aktioner). Empirin införskaffades genom observationer, kollegiala reflektioner i handledning och ljudinspelning av mötena samt loggbok.

Vid alla tillfällena fick pedagogerna tillfälle att skriva ner sina tankar i sin individuella loggbok. Begreppet loggbok har många synonymer som bland annat reflektionsbok, dagbok, kommunikationslogg och värderingslogg (Cato och Bjøndal, 2005). I denna studie kommer begreppet att benämnas som loggbok oavsett vilken synonym författare använder sig av.

Arbetet i arbetslagen byggde på *Aktionsforskning - trots att schemat är fullt* (Nylund, Sandback, Wilhelmsson & Rönnerman, 2010) samt läroplanen (Lpfö11).

Samtliga tillfälle hade liknande grundstruktur för att underlätta kartläggning av fokusområde och de olika delarna som skulle ingå i det systematiska kvalitetsarbetet. Grundstrukturen syftar till dagordningens som skulle följa aktionsforskningsspiralen i samspel med relevanta begrepp. Förändringen ligger i dokumentationen, där varje veckoplanering bidrar till små steg i utvecklingsarbetet (Nylund, Sandback, Wilhelmsson & Rönnerman, 2010). Under träffarna används reflektionsrundor i syfte för att synliggöra varandras tankar, öka medvetenheten och för att samla in empiri. Fokus i rundorna skulle ligga på hur processen fortskrider samt hur pedagogerna sätter ord på sitt arbete.

Efter sista mötet började det slutliga analysarbetet. Under processens gång kristalliserade sig en röd tråd och frågor väcktes som både blivit besvarade men också skapat nya tankar. Det är med hjälp av denna empiri som jag kritiskt kunde granska arbetslagens utveckling i förhållande till det systematiskt kvalitetsarbete som de önskade, samt om dokumentationsverktyg har implementeras och om pedagogerna har fått syn på vad som sker i verksamheten.

Metodreflektioner

Trovärdigheten i studien handlar om metoden överensstämmer med syftet (Stukát, 2005). Trovärdigheten i studien skapades genom att jag som forskare själv använde mig av aktionsforskningen som verktyg. Det innebar att jag hade ett syfte med det jag var intresserad av och fokuserade på det området. Dessutom använde jag reflektionsrundor och kompletterande frågor som behandlades i loggbok och slutligen kontrollerades genom avlyssning av ljuddokumentation.

Stukát (2005) beskriver feltolkningar som brister i tillförlitligheten som innebär bland annat feltolkningar av frågor, yttre störningar och dagsformen. Praktisk forskning går ut på att kartlägga förändringsprocessen, se utanför sina egna föreställningar och att knyta an till teori. Lindgren (2009) menar att svårigheter kan vara att distansera sig och att urskilja själva forskningen. Eftersom jag har återkopplat med deras egna citat och under processens gång har återgått till deras huvudfråga kan jag uppleva att de har fått chans att utveckla sina tankar. På det viset vill jag påstå att studien har stark trovärdighet och även att giltighet stämmer.

Giltighet handlar om att undersök det man har för avsikt att undersöka (Stukát, 2005). Jag kunde sammanföra min empiri med respektive arbetslags reflektioner och planering för att besvara mina frågor. Resultatet är till för andra pedagoger, förskolechefer och specialpedagoger framförallt. Eftersom forskningsfrågorna och resultatet fokuserar på processen inom aktionsforskningen kan alla som vill arbeta med att förändringsarbete med

personalgrupper ta del av studien. Att ha ett resultat med bred målgrupp innebär stark generalisering (Stukát, 2005). Dock var undersökningsgruppen liten, men resultatet byggde inte på kvantiteten utan tillämpningen av metoden. Den första tanken bakom studien var att teorin och resultatet skulle fungera som ett konstaterande men också som ett verktyg att använda som specialpedagog, förskolechef och pedagog i förskolans verksamhet.

Etik

En etisk aspekt var min relation med arbetslagen. Under våren 2011 vikarierade jag som specialpedagog på den aktuella förskolan. Jag har vid ett par tillfällen varit ute i deras verksamhet och därefter haft uppföljning samt hållit i ett par förskolekonferenser då vi diskuterat den reviderade läroplanen och haft studiecirkel utifrån aktionsforskning. Det positiva som dessa tidigare möten bidragit med var att jag hade hunnit skapa mig en relation till båda arbetslagen. Detta i sin tur öppnade ingången för förfrågningen om deras deltagande i studien. Det var genom studiecirkeln som jag har kunnat utveckla min idé om att utföra en aktionsforskning i praktiken. I och med att pedagogerna, förskolechefen och jag hade fått upp intresset för aktionsforskning frågade jag i samband med avslutningen av studiecirkeln om jag skulle kunna få genomföra min aktionsforskning med dem. Eftersom jag inte hade upplägget klart för mig vid förfrågan mailade jag ut en struktur för deras medverkan i efterhand (se Bilaga 1). Pedagogerna och jag ändrade bara på tiderna för träffarna för att det skulle passa verksamheten bättre. Med anledning av att pedagogerna själva upplevde ett intresse för ansatsens delar samt att de själva ville förändra något i sin praktik kunde jag uppleva att de ägde forskningen. De bestämde innehållet i sin planering, sitt agerande, sina observationer och sina egna reflektioner. Resultat i form av reflektioner, insikter och frågor under processens gång hade för uppgift att gynna både de som pedagoger och mig som undersökare. Aktionsforskningens syfte var att synliggöra deras vardagsarbete. Arbetslagen ville att mina arbetsuppgifter skulle bidra med ytterligare infallsvinklar, hjälpa att hålla i den röda tråden och att min studie ämnades bli en del utav deras arbetsuppgifter.

Samtycke, konfidentialitets- och nyttjandekravet gick pedagogerna och jag igenom då de valde att vara aktörer i projektet. Då informerade jag om att de kommer att vara anonyma och att den empirin som samlas in i samband med aktionsforskningsprocessen kommer att användas i studiesyfte och inget annat. Informationskravet framkom genom att jag berättade att det är de som har äganderätten över processen, att de har möjlighet att dra sig ur om det inte känns bra och att den information som jag får ifrån träffar endast ska användas i studiesyfte (Vetenskapsrådet, 2007).

Resultat

Upplägget av resultatet kommer att följa spiralen planera, agera, observera och reflektera för att synliggöra hur aktionsforskningen fungerar i praktiken. Inledningsvis presenteras mina förberedelser med respektive träff, dagordningen och tillhörande syfte för innehållet. Därefter tar Arbetslag Ms och Arbetslag Ls processer vid och som därpå knyts an med mina reflektioner efter träffarna.

Citat utifrån mötena kommer att skrivas med kursiv stil för att betona vad som pedagogerna själva sagt och diskuterat. Alla pedagoger har fingerande namn. Arbetslag M består av

pedagogerna Moa, Malin, Mia och Maja. Arbetslag L består av pedagogerna Lisa, Lova, Leja och Linnea. Förskolechefen förkortas FC och forskaren med F.

Förberedelser inför första tillfället

Inledningsvis uppmanades pedagogerna att skriva egna tankar kring aktionsforskningsprocessen i sin loggbok. Syftet med detta var att pedagogerna skulle få landa och reflektera över vad de som förskollärare respektive barnskötare ville utveckla likaså för att få möjligheten att formulera sina funderingar över vad som komma skall.

Båda arbetslagen hade en gemensam uppstart där de satt avdelningsvis. Första anledningen till detta var för att lägesbedömningen och planeringen av agerandet kunde de klara av själva. Andra anledningen var att de i detta sammanhang skulle få känna på hur det känns att genomföra stegen på egen hand. Till stöd fick de en dagordning med hållpunkter (se bilaga 2). Varje arbetslag skulle välja ut en sekreterare och en ordförande. Syftet med denna ansvarsfördelning var att arbetslagen skulle få möjlighet att hålla sig inom fokusområdet och för att öva sig i att dokumentera processen. Båda grunderna var önskemål från pedagogerna.

Första tillfället gick ut på att starta upp en planering som respektive arbetslag kunde agera ut i sin verksamhet samt genomföra observationer ifrån. Utifrån den skulle de konkretisera vad de ville utveckla och hur de skulle gå tillväga för att synliggöra processen genom olika verktyg. Detta görs genom att utforma en tankekarta. Lägesbedömning genom tankekarta omfattar frågor som Vad vill vi utveckla? och Vart ska vi?.

När arbetslagen hade valt fokusområde och formulerat en frågeställning skulle de planera aktionens genomförande. Det innebär att precisera situation, vilka barn som skall ingå, tid på dagen, hur länge observationen skulle hålla på med mera. Viktigt var att alla känner sig delaktiga i besluten.

Avslutningsvis skulle arbetslagen presentera sina fokusområde, aktioner och verktyg för varandra. Detta skulle skapa tillfälle att ge varandra feedback på deras olika tillvägagångssätt och analyser av dem.

Valet av verktyg bestämde arbetslagen utifrån *Aktionsforskning - trots att schemat är fullt* (Nylund, Sandback, Wilhelmsson & Rönnerman, 2010). Rönnerman (2010) beskriver innebörden för loggbokskrivande, observationer genom kamera och filmning och kollektiv reflektion genom handledning. Boken kunde pedagogerna även använda för att se hur andra gick tillväga och därigenom få stöd i hur man aktionsforskar.

Arbetslag Ms lägesbedömning (första träffen)

Utifrån inspelningen kunde några specifika citat, som visas nedan, på hur Arbetslag Ms diskussioner gick, lägesbedömning framskred och hur första aktionen tog sin form. Närvarande under uppstarten var Mia, Moa, Maja och Malin.

Mia. Men jag tror att första gången är bra att ha något som är övergripbart som inte tar så långt tid innan man kan reflektera och utvärdera.

Moa. Jag trodde när man började med detta att man skulle liksom hitta någonting att utgå ifrån och sen jobba med det länge.

Mia. Nu har vi inskolningar så det är svårt att observera.

Malin. Det spelar ingen roll vad vi väljer för inskolningar har vi under hela tiden.

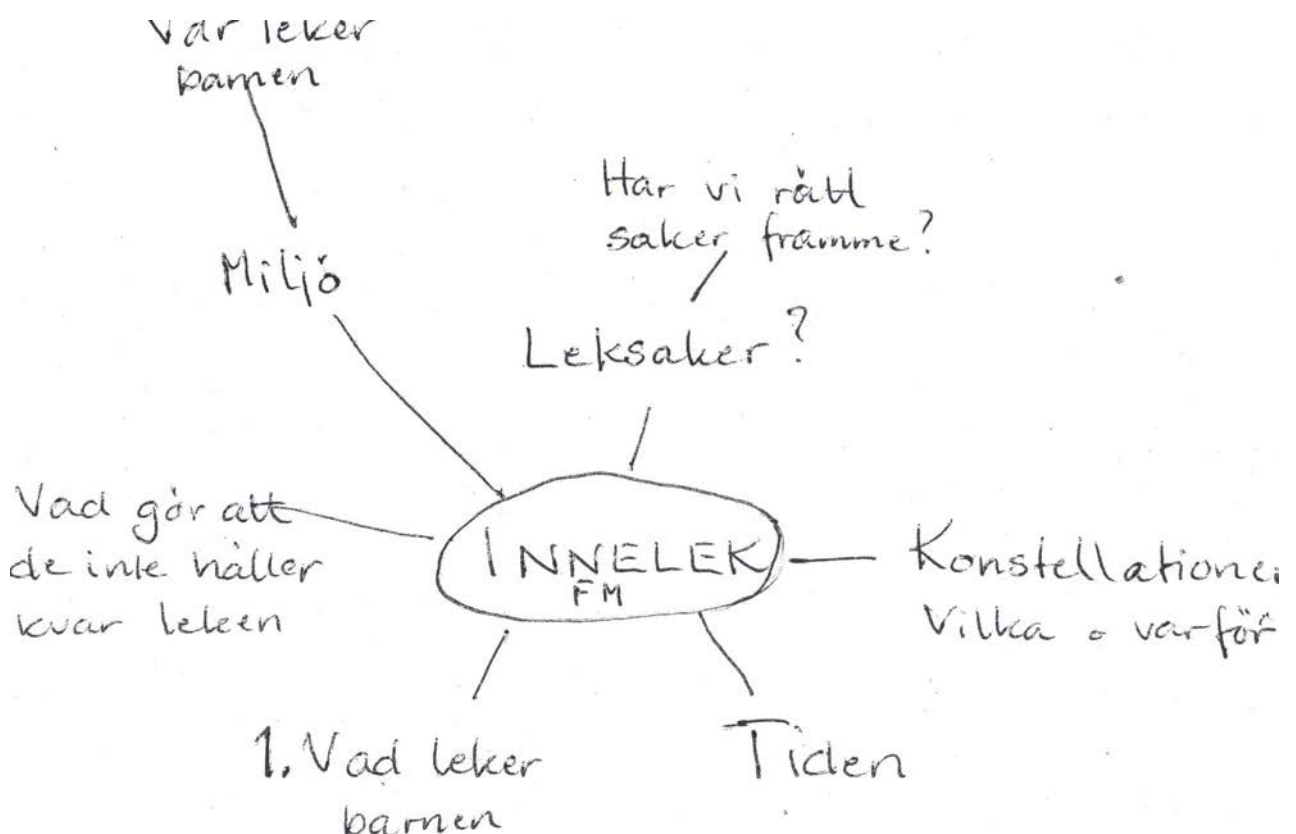
Mia. Det är en sån begränsad liten stund. Alla är på ett ställe. Du kan sitta bredvid ett barn och samtidigt observera. Förstår du hur jag tänker där?

Malin. Är det för barnsliga saker vi har på förskolan idag? Alltså förstår du? Det känns som dem har passerat det vi håller på med. Och det är hemskt i så fall.

Mia. Ja, men vi tar leken då.

Maja. Jag känner mig osäker på detta så vi tar något som är greppbart. Vi satsar på leken.

Resonemanget cirkulerade kring fokusområdet samtidigt som de försökte komma underfund med hur de skulle skapa utrymme för observationer. När arbetslaget väl hade kommit fram till inneleken började de utforma en tankekarta och följande citat är hämtade efter det valet.

Figur 1. Arbetslag Ms tankekarta

Malin. Vilken är viktigast av dem här?

Mia. Är det meningen att man ska välja en och beta av en efter?

Malin. Vi kan läsa upp.

Malin läser från tankekartan. *Miljön först, sen hade vi leksaker, har vi rätt saker framme?, constellationer, vilka och varför, tiden och vad leker barnen, och vad gör att dem inte håller kvar leken?*

Mia. *Var också. Var de leker?*

Malin. *Det tar vi efter här, miljön där.*

Moa. *Det är just det där att de går in i rummet och de går ut ur rummet. Det är ju det där man blir avbruten. Och sen hänger man på.*

Mia. *Då kanske vi ska göra så att man börjar med att observera och se vad är som pågår när barna leker.*

Alla mm:ar instämmande.

Mia. *Det hade inte vart fel.*

Malin. *Jag tycker att de har svårt att komma till ro.*

Mia. *När vi har gjort observationen då får vi se vad den säger. Visar den vad vi tror eller visar den något helt annat. Utifrån det så får vi sen gå vidare med vad vi ska göra då. För vårt mål är väl...*

Malin. *...det är ju allt det här. Men har de tillräckligt med tid?*

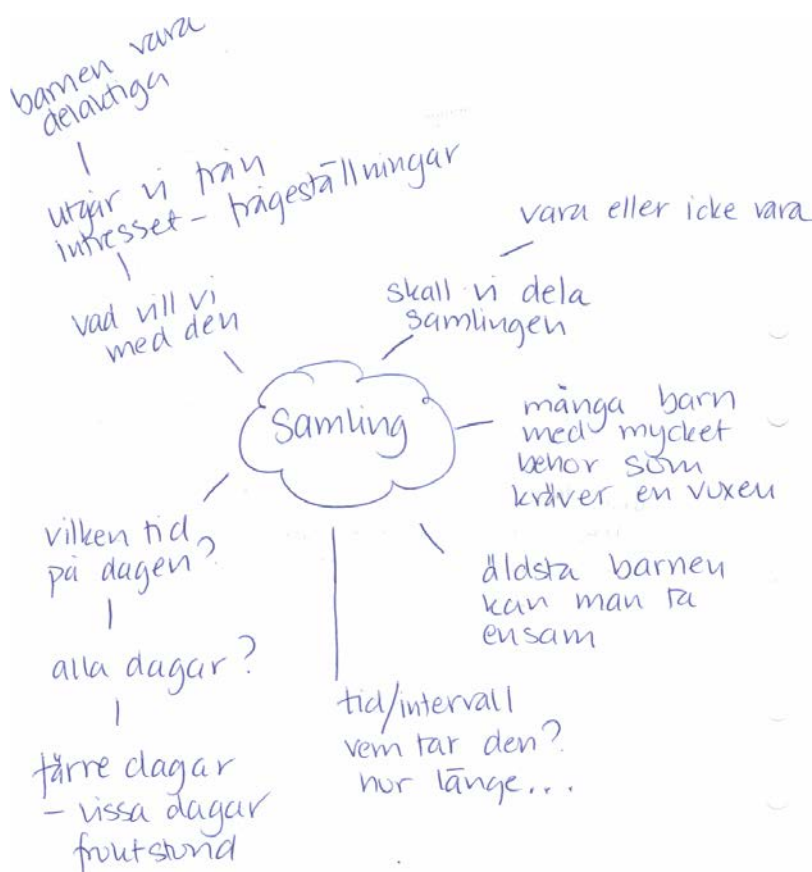
Mia. *Vårt mål är att inneleken ska fungera.*

Arbetslag M bestämde sig för att observera barnens innelek under 10-15 minuter mellan klockan 9-10. Frågeställningen löd Vad leker barnen? och Var leker barnen? Den pedagog som arbetade 7.30 passet skulle få observera den dagen. Det innebär att alla fyra pedagoger fick var sin dag, måndag – torsdag, i veckan som de skulle genomföra en observation. De valde att dokumentera löpande protokoll i ett gemensamt block. Dokumentationen skulle innehålla datum, observatör, vilka barn som lekte var, vad de lekte och vilken tid observationen ägde rum. För att fånga upp sina egna tankar skulle de komplettera med sina egna loggböcker.

Arbetslag Ls lägesbedömning (första träffen)

Närvarande under uppstarten var Lisa, Linnea, Lova och Leja.

Diskussionen kring valet av ämne föll sig relativt snabbt. En pedagog uttryckte: *Vi har varit inne i denna samling i så många år. Samlingen var den del av verksamheten som alla pedagogerna ville utveckla till någonting mer givande för alla barnen. De ställer sig frågor som Vad gör vi på samlingen?, Vad är syftet med samlingen?, Vilken tid på dagen ska vi ha samling?, Ska det vara alla dagar? och Ska vi bara ta frukt några dagar?* Bilden nedan är Arbetslag L:s tankekarta och därefter följer delar ur diskussionen kring aktionens syfte och planeringen av agerandet:

Figur 2. Arbetslag Ls tankekarta.

Leja. Det vi förändrar är att vi delar.

Linnea. Syftet är att barnen ska hålla intresset en hel samling.

Leja. Alla barnen ska få samling på deras nivå. De stora barnens sitter och suckar när i sjunger bä bä vita lamm.

Linnea. Det förstår man ju.

Linnea. Så är det här med loggbok? Ska den som håller i samlingen skriva loggbok? Eller ska alla skriva?

Lisa. Är man med så kan man ha tankar ändå. Det är väl inte fel om... men framförallt den som har den ska skriva, så tycker jag ju. Att man liksom går vidare.

Linnea. Och så kanske det är den som sitter bredvid som ser mer.

Lisa. Så har man något att diskutera nästa gång hur det fungerar.

De kom fram till att både den som genomför samlingen och den som observerar samlingen ska skriva i sin loggbok för att samla in olika perspektiv över samlingen.

Arbetslag L bestämde sig för att dela upp sin samling i en grupp för de yngre och en för de äldre två dagar i veckan, måndagar och torsdagar. Anledningen var att de upplever att det finns så stora skillnader i utveckling och intresse hos barnen. De valde att börja med att intervjua de äldsta barnen för att ta reda på vad de är intresserade av och för att göra dem delaktiga i processen. De yngre barnen hade de börjat observera och skriva ner vad de uttryckte vad roligt. Det skulle de fortsätta observera. De ville även filma och skriva egen loggbok till kommande träff. Arbetslaget ville komma fram till vad barnen var intresserade av för att kunna ge alla någonting. Och i och med det skulle barnen kunna hålla intresset en hel samling.

Reflektioner

När jag kom dit var alla glada, men lite frågande över vad det är de ska göra nu. Jag frågade om de var redo att börja aktionsforskning vilket de var nyfikna på samtidigt som de var lite nervösa för vad det skulle innebära i praktiken. Dagordningen delades ut ihop med några exempel på matriser (se bilaga 2 och 3) som kunde användas som underlag vid sammanställningen av sin planering och för den löpande reflektionen som de kunde fylla i veckovis.

De satte sig vid var sitt bord i samma rum. Det var bra för då kunde jag prata med alla samtidigt. Jag började sitta tillsammans med arbetslag L och la handdatorn som spelade in på bordet vid arbetslag M. Båda arbetslagen valde område som de kände sig intresserade av. De utgick från sig själva vilket var positivt för processen.

Citaten som jag valt ut påvisar att aktionsforskningsprocessens steg i form av tankekarta och planeringen av agerandet förekom naturligt. Jag var inte inblandad i dessa diskussioner utan de genomfördes av arbetslagen själva.

Tankekartan bidrog till att synliggöra vad arbetslagen var intresserade av. Och utifrån det kunde de utveckla en central fråga. När de hade hittat kärnfrågan kunde de båda utveckla sina aktioner.

Utifrån inspelningen kunde vissa kategorier urskiljas utifrån diskussionen. Det blev tydligt att alla var delaktiga i diskussionen, de dokumenterade sin planering, de teorier knöt genom att använda boken som stöd, de reflekterade för och emot på genomförande, de vände och vred i sina resonemang för att få en konkret fråga som de ville ha svar på, samt att de lyfte varandras tankar under tiden. Detta mönster planerades som inledningen till andra träffen för att knyta an till vad som hände sist. Jag kunde uppleva att stegen i aktionsforskningen stöttade arbetet framåt i samspel med min roll som bollplank. Eftersom jag ville att de skulle tolka stegen utifrån deras behov så använde jag min av tankekartan för att fråga vad de var mest intresserade av. Jag kunde fråga vad de ville ta reda på samt fråga hur de skulle gå tillväga för att besvara det. Då fick de chansen att formulera sin fråga och välja passande dokumentationsverktyg.

Förberedelser inför andra träffen

Fyra veckor senare skulle resultatet av observationerna tolkas och analyseras. En ny lägesbedömning skulle genomföras för att se hur fortsättningen ska gå till. Fokus låg på analysen och reflektionerna för att komma vidare i processen (se bilaga 4).

För att knyta an till föregående träff sammanfattade jag min uppfattning av deras uppstart. Syftet var att få fram innehållet i deras diskussioner, att ge arbetslagen feedback över vad de faktiskt säger.

Arbetslagen fick en konkret analysövning som innebar att formulera förväntningar på sig själva, sitt arbetslag, sin handledare och sin förskolechef. Deras förväntningar presenterades i en runda där en roll i taget skulle framföras. När alla fyra roller sammanförts för varandra försökte jag påvisa mönster i respektive roll, vad återkommer?, finns det något som sticker ut? Denna övning skulle ge pedagogerna en variant på hur man kan kategorisera sina observationer. Förväntningarna som de fick delge varandra var också tänkt att de skulle bidra till en ökad förståelse för sin egen men också varandras roller. Vad förväntas av mig som

pedagog liksom mina förväntningar av mina kollegor, handledare och chef läggs på bordet. På det sättet kunde ingen påstå att man inte har hört eller inte visste om vad som beräknas av en i den aktuella processen.

Därefter fick de bestämma ordförande som hade uppdraget att hålla i den röda tråden och sekreterare som skulle dokumentera mötet. Var och en fick chansen att visa upp sina observationer och dokumentationer i en runda. I analysen av resultatet skulle pedagogerna lyfta sina reflektioner och slutsatser. Utifrån reflektionerna var mina förhoppningar att nya frågor skulle uppkomma som kunde hålla processen igång och nästa steg kunde planeras.

Till kommande träff fick de en uppgift; Vad betyder systematiskt kvalitetsarbete? De kunde läsa i litteratur, söka på Internet, fundera och skriv ner sina tankar. Till hjälp har de Rönnemans bok men kan även ta stöd av *Barns lärande – fokus i kvalitetsarbetet* av Sheridan, S. och Pramling Samuelsson, I. (2010), Skolverkets allmänna råd och kommentarer för kvalitet i förskolan och Skolverkets allmänna råd och kommentarer för kvalitetsarbete. Syftet med denna läxa var att de skulle få möjlighet att få en helhetsbild av processen som de var i. Min tanke var även att knyta an till läroplanens intentioner med förskolans uppdrag att arbeta systematiskt.

Arbetslag Ms analys (andra träffen)

Här sammanfattas arbetslag Ms presentation över sina personliga förväntningar, förväntningar på sitt arbetslag, sin handledare samt sin förskolechef genom citat. Även Förskolechefens förväntningar är en del av analysövningens resultat. Närvarande under andra aktionen var Mia, Moa, Maja och Förskolechefen och Forskaren.

Pedagogernas egna förväntningar på vad aktionsforskningsprocessen kan bidra för dem var

att bli bättre på att få struktur i planering och utvärdering, att det ska leda till en bättre leksituation för barnen, bli bättre på att dokumentera mina observationer och komma igång med nya sätt och vinklar att dokumentera och observera.

Förskolechefens förväntningar på sig själv var att hon skulle vara delaktig i största möjliga mån, följa och stödja arbetet, lära och förstå mer kring processer runt lärande och systematiskt kvalitetsarbete och reflektion samt läsa litteratur som är forskningsanknuten.

Pedagogernas förväntningar på arbetslaget var att de

ska få mer struktur i planering och utvärdering, att vi ska gemensamt sträva åt rätt håll i arbetslaget, att vi tar oss bättre tid att reflektera observationerna så att man kan gå vidare, att man får stöd och hjälp att bli påmind när vi har sagt till /.../ så att man liksom inte tappar bort det.

Förskolechefens förväntningar handlade om att arbetslagen skulle göra så gott de kan, *att man har lärande förhållningssätt och man avsätter tid och att man också läser litteratur så man forskningsanknyter verksamheten.*

Förskolechefens syn på handledaren var att den *ska vara stöd och motor i aktionsforskningen och veta när vi har behov av ytterligare stöd och handledning. Och puscha oss i det. Och få teoretiskt stöd på olika sätt.* Pedagogerna tänkte på liknande sätt i och med att de uttryckte fraser som *stöd och visning av kunskaper /.../ öppna mina ögon om man säger för lite grann*

mer fokus. Både muntligen och teoretisk kunskap, stötta oss framåt i vårt arbete, handleda och få oss i rätt tänkebaner.

Förväntningarna på Förskolechefen gick ut på att se till att de får tid och utbildning till ny kunskap och att Förskolechefen ska vara delaktig i det de gör. Förskolechefen själv drog en parallell till sina egna förväntningar och kompletterade med *att skapa resurser tid för aktionsforskning tillsammans med arbetslaget.*

Efter genomgången av analysövningens betydelse samt vad som kategoriserats arbetslagets förväntningar för respektive roll var det dags att hitta mönster i deras egna observationer. En pedagog uttryckte följande fras med ironi i rösten *I och med att vi tycker att vi har fladdriga barn så visste vi att de inte kommer att sitta still på ett ställe.*

När pedagogerna sen började läsa sina löpande protokoll kristalliserades en tydlig bild för arbetslaget som samma pedagog beskriver väldigt tydligt i sin reflektion *...min reflektion sen det var att den här doktorsleken den håll de ju kvar fast än de gick till dockvrån. Men först tänkte jag men herregud nu går de dit och gör någonting annat. Men det inte utan de berikade sin lek. De hämtade grejer där (paus) plånbok (paus) och de fortsatte ju leka sin lek (paus) som de hade rollek. Arbetslaget fick syn på att barnen lekte rollekar när de vandrade runt.*

En annan av pedagogerna upplevde att hon inte fick tillräckligt med tid av sina kollegor att sätta sig för att observera. Planen var 10-15 minuter och hon hann sitta 5 minuter sen var hon tvungen att vara aktiv i barngruppen. En annan insikt över verktyget observation blir tydlig av följande sekvens ur arbetslagets reflektioner:

Moa. *Det var 5 minuter du hade?*

Maja. *Ja.*

FC. *Men det är mycket på dem 5 minuterna.*

Lite senare under mötet:

FC. *Jag fick mig en riktig tankeställare när vi var inne hos Arbetslag L (min benämning av avdelningen). Jag vill gärna springa iväg och tänka i görat. Och det här med att stanna i reflektionen som du (FC syftar till Forskaren) föreslår (paus) det är så intressant och höra. Vad mycket det säger. Jag tycker det är jättespännande. Ändå är det bara korta nerslag.*

Maja. *Det var intensiva 5 minuter som jag skrev.*

De andra mmm:ade instämmande.

Lite senare väcktes en annan reflektion över observationens förutsättningar:

Mia. *Egentligen för att få en rättvis bild så är det en som inte ska vara här som gör observationer. För annars så får vi inte /.../ vad händer när den personen också är här i rummet.*

Maja. *Det är en tanke.*

Mia. *Nu säger vi ju som vi säger. Det blir ju lite annorlunda eftersom den personen är uppe i skrivandet.*

Här kunde man följa deras insikter i agerandet. Mia frågade sig och sina kollegor hur kan man få en rättvis bild av vad som händer när en pedagog som ska vara aktiv i verksamheten sätter sig bredvid?

Arbetslag Ls analys (andra träffen)

Följande stycken är sammanfattning av arbetslag Ls presentation över sina personliga förväntningar, förväntningar på sitt arbetslag, sin handledare samt sin förskolechef genom citat. Även Förskolechefens förväntningar blev en del av analysövningens resultat. Närvarande under andra aktionen är Lisa, Lova, Förskolechefen och Forskaren.

Pedagogerna beskrev sina förväntningar i aktionsforskningsprocessen med följande fraser: *Jag känner att man ska växa som pedagog, att man får känna att jag hinner med och att vi fokuserar på det som vi ska och inte blandar in massa annat för det har vi lätt för tycker jag. Skriva i reflektionsboken, att jag gör det. Att jag är lyhörd och engagerad för barnens åsikter och hur de känner och även för er i arbetet. Hålla mig till det vi har kommit överens om. Ta ansvar för det som jag ska göra. Utgå från nya läroplanen, att man använder sig utav den och att man utvärderar under tiden också så att man ser att man inte barkar åt fel håll. Att jag ska vara disciplinerad och göra det.*

Förväntningarna på arbetslaget var *att vi delger varandra åsikter, tankar och vad man gör. Att var och en tar ansvar för sin bit. Att vi är öppna mot varandra och att vi är engagerade allihopa tillsammans. Och att vi dokumenterar tillsammans och att vi försöker hålla oss till ämnet, den röda tråden. Och att vi tillsammans ska växa för barnen, att det ska ge någonting. Att man kan se med andra ögon redan i början i denna process. Sortera bort onödiga mål.*

Handledaren bör *fungera som stöd och motor i aktionsforskningen. De vill att handledaren ska veta när det finns behov av ytterligare stöd, komma med konkreta åsikter om det de gör och bidra med andra infallsvinklar. De vill få möjlighet att växa in i processen.*

Pedagogernas chefförväntningar var att förskolechefen skulle ta sig tid att hålla sig *ajour med deras arbete. De ville ha en delaktig förskolechef i processen som ska kunna ge utrymme för reflektion och själv kunna ge konkreta reflektioner. Förskolechefen svarar med att hon tänkte vara delaktig så mycket som hon kunde och att följa arbetet och sen skapa tid för aktionsforskning tillsammans med dem.*

Efter att ha sammanfattat deras förväntningar gick vi in på deras observationer. Arbetslaget hade planerat att intervjua sina fem stycken femåringar och hade kommit fram till tre intervjufrågor som de ville ha svar på. De löd:
Vad tycker du är roligt att göra på samlingsen?,
Vad skulle du vilja prata om på samlingsen? och
Skulle du vilja hålla själv i samlingsen eller hjälpa till?

Pedagogerna fick möjlighet att sammanställa svaren på frågorna. Jag uppmanade dem att dokumentera svaren utifrån varje fråga för att därigenom få syn på gemensamma nämnare att bygga vidare på. Jag gav förslaget att utforma en tankekarta med frågan i mitten.

Utifrån första frågan hade barnens svarat leka, sjunga, spela, äta frukt, saga, ramsor, rita som huvudrubriker och bland annat leka Pluto, sjunga lille gris och höra nallesaga som exempel på typ av lek, sång och saga. Dessa svar kunde knyts ihop med svaren från fråga två som gav svar som hästar, grisar, katter, läsa böcker, skriva, tecken som stöd, sånglekar, Hello Kitty,

blommor, pumpor, änglar, om vad man vill. Kategorierna som blev synliga utifrån dessa svar blev språk och djur.

Svaren från fråga tre var lite varierande. Det var tre som ville vara delaktiga och en som ville hålla själv och en som inte var intresserad av något av alternativen.

Nu fick pedagogerna både förslag på tema men också på arbetssätt att arbeta vidare med under kommande veckor. Nästa träff får pedagogerna berätta hur de har använt barnens bidrag till förändringsarbetet samligen.

Efter sammanställningen av intervjufrågorna uttryckte både förskolechefen och pedagogerna sina positiva reflektioner över första varvet i processspiralen.

FC. Vad roligt detta var!

Lisa. Det blir mera konkret. Tidigare när man spånade så tänkte man det här är de nog intresserade av nu är det inte nog utan nu är det detta.

Lova. Det blir mycket lättare när man sitter så här.

Reflektioner

Jag knöt an till föregående träff genom att läsa upp de mönster som jag kartlade i och med att jag lyssnade av inspelningen från förra träffen.

Jag kunde lägga märke till att de kunde teorin och diskuterade begreppen. Precis som de hade uttryckt tidigare behöver de praktisera med verktygen för att få in dokumentationen som ett naturligt inslag i vardagsarbetet.

Syftet med analysövningen var bland annat att belysa för var och en vad för förväntningar som finns på oss själva men också på varandra. Ett par pedagoger styrker syftet i processen genom att säga:

Annars känns det meningslöst om man inte gör det tillsammans. Då faller det tycker jag. Det blir en styrka om man gör det tillsammans.

Om inte alla är med på tåget kanske en halkar ut och inte känner sig alls delaktig. Det gäller ju att vi tillsammans ska göra det så det blir roligt för alla.

Dessa fraser förstärker behovet av att ge varandra stöd i arbetet för att kunna hålla fokus och för att komma vidare. Analysövningen gav ett samspelt svar från både pedagogerna och förskolechefen. Det pedagogerna förväntade sig ville förskolechefen ge. Det förskolechefen förväntade sig av pedagogernas verksamheten önskade pedagogerna i sitt arbete.

Arbetslag M trodde inte att de har hunnit observera, men presenterade minst en observation var och lyfte egna tankar och reflekterade tillsammans därefter. Eftersom de hade bestämt en konkret tid och plats och hade en frågeställning så blev det ett fokus. Därmed blev det en planerad struktur för agerandet och observationen blev genomförbar. De höll sig till observationerna som de planerade och fokuserade på deras fråga.

Min personliga reflektion är att för att lyckas genomföra alla dessa saker vid samma tid krävs en hel del kompetenser hos var och en av pedagogerna. Jag funderar även på vad som händer med barngruppen under dessa rutiner på dagen? Den tanken är mycket relevant i och med att oftast så vill man observera situationer på dagen som upplevs röriga och en av anledningarna till att det upplevs så är att det är många gånger är färre pedagoger i barngruppen *för att en får ta disken, en får byta blöjor /.../ tar vi emot barn /.../ inskolningarna behövde personal och en*

var sjuk så det försvårade situationen. Alla dessa faktorer som pedagogerna räknar upp utmanar läget för att synliggöra verksamhetens känsliga tidpunkter på dagen.

Arbetslag M fick nya insikter samt nya frågor utifrån sina löpande protokoll. De ville fortsätta med att observera utifrån samma syfte. Därmed blev de kvar i samma aktion. I sin sammanställning av observationerna kan de få svar på flera av sina frågor som uppkom i och med lägesbedömningen genom tankekartan.

Förskolechefen samt mina tankar hamnade i miljön och i pedagogernas placering under den valda situationen. Vi lyfte båda våra tankar kring detta, men eftersom tiden började rinna ut fick vi stanna vid det och sammanfatta deras process så långt som dem kommit. Som beskrivs ovan kan man se att de befinner i planeringsfasen igen. De får nu under de kommande veckorna arbeta enligt spiralen på egen hand och vid nästa möte utvärderas hur arbetet framskridit.

Arbetslag L öppnade upp nya vägar för fortsatt arbete i aktionsforskningsspiralen genom sina intervjuer. De kunde även sätta ord på sina insikter över vad observationen betytt för dem. Eftersom de hade barnens verkliga intresse dokumenterat gav det konkreta förslag på innehåll i framtida samlingar. Arbetslaget hade sen förra träffen stora ambitioner över vad de skulle hinna med mellan träffarna, men insåg under veckorna som passerat att de inte hann allt de ville utföra. Men genomslaget de gjorde genom intervjuerna räcker för att genomföra nya aktioner i samlingens innehåll och utformande. Det blev tydligt att man inte behöver använda alla verktyg samtidigt.

Till skillnad från uppstarten så var Förskolechefen närvarande vid detta tillfälle. Jag måste säga att det blev lyckat. Förskolechefen bidrog till ytterligare perspektiv samt gav båda arbetslag samt handledare positiv feedback i diskussionerna. Förskolechefen fick också arbetssättet att framstå som framgångsrikt. Det bekräftade ledningens stöttning i det systematiska arbetet som är en del av utvecklingsarbetet inom aktionsforskningen. Även den kollegiala reflektionen där pedagoger, förskolechef och handledare samspelar med varandra för att utveckla sitt arbete synliggjordes i detta möte.

Förberedelser inför tredje träffen

Ytterligare fyra veckor har passerat. Genom att inledningsvis läsa citat från förväntningarna på arbetslaget, ur analysövningen från förra mötet, får pedagogerna feedback i sin process samtidigt som vi återkopplar till vad vi gjorde senast. Ordförande och sekreterare väljs ut. Därefter uppmanas pedagogerna att utforma en tankekarta i diskussionen om systematiskt kvalitetsarbete. Syftet med denna uppgift var att få en helhetsbild av processen och att knyta an till läroplanens intentioner och förskolans uppdrag att arbeta systematiskt. Arbetslagen får möjlighet att diskutera var de befinner sig i och reflektera över sin aktionsforskning.

Som avslutning knyter vi säcken genom en avslutningsrunda där var och en får lyfta hur de vill gå vidare med sin aktionsforskning. Utifrån mina reflektioner från förra gången ville jag ha en dagordning för strukturens skull men mina intentioner inför sista mötet var att följa arbetslagen i deras process. Följande punkter finns att följa ur en dagordning (se bilaga 5).

Systematiskt kvalitetsarbete enligt Arbetslag M (tredje träffen)

Närvarande under tredje och sista träffen var Mia, Moa, Maja, Förskolechef och Forskare. Efter att ha läst upp båda arbetslagens förväntningar från föregående möte och lämnat över alla svaren på papper gick jag över på uppgiften som de hade. En av pedagogerna berättade att de fyllt i en matris (se mall på bilaga 6) och en annan pedagog tar vid och läste upp den ifyllda matrisen:

Bakgrunden: *Vi vill se hur fria leken fungerar.*

Processen: *Vi gjorde observationer någon gång mellan 9-10.*

Lärande – intresse: *Barnen håller kvar leken bättre än vi trodde.*

Hur vi går vidare: *Madrass i dockvrån till doktorslek, och den ligger där. Den används till doktorslek och till lite utav varje. Ta bort vagnarna. Det har också blivit bättre.*

De förklarade att orsaken bakom dessa handlingar var barngruppens behov att få mer struktur över leksakerna. Det fanns barn som skickade ner allt vägglöst i golvet och därför uppkom dessa aktioner. Därefter fortsatte uppläsningen av matrisen:

Hur går vi vidare?: *Tuschpennor och målning i snicken (ett avgränsande rum) Kriter har vi ställt där (pekar på ett mindre bord i ena hörnet av det största rummet). Dem åker ner. De biter i och äter på. Duplo, play-do mm på låga bordet (var placerat i andra änden av det stora rummet).*

Detta var aktioner som genomfört efter att ha gått igenom observationerna. När jag frågade hur det upplevdes att fylla i matrisen svarade de *vi har ju glömt hälften*. De menade att de *måste bli mer noggrannare på att skriva om det* de pratar om för att kunna förstå vad de tänkte när de fyllde i matrisen. Matrisen fick positiv feedback som verktyg samtidigt som de insåg att de måste skriva så att de kan tolka tankarna efter tid.

När de presenterade innehållet av matrisen ville de veta om de hade gjort rätt och i och med att de frågade så ställde Förskolechefen en fråga vilket resulterade i ett konstaterande:

FC. Jag tänker också, gjorde vi rätt nu så frågar vi ofta men hade ni nytta av det?

Moa. Ja, det hade vi ju.

Mia. Det är ju sånt här vi gör varje gång när vi diskuterar något eller vi känner att ”det här fungerar inte”. Men vi skriver ju aldrig ner det.

Ur detta lilla stycke bekräftar pedagogerna att matrisens funktion stödjer arbetat samtidigt som de återkommer till deras egna förändringsarbete, att bli bättre på att dokumentera. Då ville jag veta hur de ska gå vidare. En av pedagogerna sa att *egentligen skulle vi nu gå in och titta. Hur fungerar lekarna nu när vi har gjort dem här förändringarna? Då skulle vi egentligen gå in och observera och se om det har förändrat sig.*

En reflektion från en annan pedagog var att *vi har blivit mer måna om att barnen skall få mer stunder att leka. Vi har gett barnen lite mer utrymme*. En tredje pedagog tog vid och gav förslag på hur de kunde arbeta vidare med barnen. Det handlade om att ge barnen *exempel på hur man kan säga nej på ett trevligt sätt* för att barnen skall kunna fortsätta sin lek utan avbrott. Diskussionen ändrade karaktär och efter några organisatoriska reflektioner kring resurs kontra åldersdelning på verksamheten uppmanades pedagogerna att ta några minuter att tyst reflektera över hur de vill gå vidare. Så här svarade de:

Moa. Jag känner mig fortfarande inte färdig med den där timmen där. Jag skulle kunna tänka mig nya observationer.

Maja. Jag skulle kunna tänka mig att avsluta detta med en utvärdering och gå vidare med något annat.

Mia. Jag tyckte också att vi skulle göra en utvärdering av den och se. /.../ ser vi att det har gett resultat så kanske man då är färdig har det inte gett resultat då får vi tänka på något annat sätt eller göra något annat.

Systematiskt kvalitetsarbete enligt Arbetslag L (tredje träffen)

Närvarande under tredje träffen var Lisa, Linnea, Lova, Förskolechefen och Forskaren. Efter att ha läst upp båda arbetslagens förväntningar från föregående möte och lämnat över alla svaren på papper gick pedagogerna in på sitt arbete under de senaste veckorna:

Lisa. Vi har kommit igång med temat nu. Vi har utgått från deras frågeställning. Det genomsyrar hela dan. Nu har vi sagan om vanten som tema. Där har du ju djur...

Lova. ...färgerna...

Lisa. ...färger, antal och någon kan få agera. Vi ska ha drama, agera. Någon hjälper till med vanten.

Lova. De vill ha en stor vante så de kan vara med.

Lisa. Vi håller på att sy en stor vante så de ska få vara med och vara i vanten. Då fick vi in dem bitarna. Då kände vi att vi var på rätt väg då. Då har man det konkret. Då har man gjort utifrån barnen.

Lova. Vi skrev avdelningsplanen och det var då som vi kom på sagan.

Utifrån sitt observationsmaterial hade arbetslaget utformat ett tema med barnens som idéskapare. Jag blev nyfiken på om de dokumenterat deras aktioner. Svaret var att de hunnit med avdelningsplanen men en av pedagogerna ansåg att de borde ha en liten bok som de kunde bygga vidare på efter varje samling. De tyckte att både den som håller i samlingen och den som sitter med skulle skriva ner sina reflektioner.

Det utvecklades till en djup diskussion kring huruvida man ska prioritera tiden som man har till förfogande utanför verksamheten med barnen. Pedagogerna menade att det inte bara är verksamhetens innehåll som ska diskuteras när man sitter tillsammans utan det är många andra uppdrag som ligger på var och en liksom arbetslaget och förskolan i sig. Tiden och prioriteten på arbetsuppgifterna är inte fokus på studien i sig men de är faktorer som påverkar resultatet av studien. Detta på grund av att processen som de är inne i kräver tid. Och den förändringen som processen kan bidra med kan skapa en mer intressant och lärorik förskoletid för barnen. Så då är frågan hur ska pedagogerna prioritera sin tid? En pedagog uttryckte en positiv tanke i och med diskussionen om alla uppdrag att *man får vara tacksamma för att man kommit dit man gjort då. Och nu är ju detta en start. Nästa år går det säkert sabbare för oss. Då kommer man längre på kortare tid.* De kom fram till att det inte är skrivandet i sig som är problematiskt utan att möjligheten finns. Det som kom fram i diskussionen var att det saknades *bara papper och penna* så kunde de *skriva med barnen intill.*

Eftersom de var inne i hur de skulle gå vidare i sitt förändringsarbete så fick pedagogerna runda av sista träffen med att fundera på hur de ville gå vidare. Eftersom de närvarande var inne i liknande tankar kan jag sammanfatta deras förslag följande:

De ville använda papper och penna för att anteckna reflektioner kring samlingen. Dessa reflektioner skulle fungera som underlag i deras reflekterande möte som de har tillsammans. Det var viktigt att de skapade möjlighet till att skriva i samband med samlingen för att det är då som tankarna är färskas i huvudet. Ett förslag som återkom var att de valde ut ett arbetspass

som gav tillfälle för cirka 5 minuter egen tid. Fem minuter trodde de var tillräckligt för tid att få ner det centrala. Huvudsaken var att de bestämde vad som skulle observeras och när de skulle få ner det på papper. De ansåg att det var viktigt att kunna ta del av varandras analyser till exempel i hur bemötandet av barnen fungerat för att undvika att gå in i samma konflikt som sin kollega. Det skulle bli en loggbok som samlade de goda erfarenheterna utifrån fokusområdet.

I och med denna diskussion bekräftade de att de kommer att fortsätta med den cykliska processen. De bad förskolechefen om hon kunde komma in och fråga dem hur det går och puscha dem i processen. Eftersom förskolechefen ansåg det var väldigt intressant och lärorikt så skulle hon ta sig an den uppmaningen.

Sammanfattning av arbetslag Ms process

Aktionsforskningsspiralen planering - agerande - observation - reflektion genomförde arbetslaget genom att börja med en lägesbedömning på egen hand under första mötet. Den innehöll en tankekarta för att hitta sitt fokusområde och därefter fick de formulera sitt tillvägagångssätt. Under första mötet uppstod frågan huruvida de skulle välja ett litet greppbart område eller om de skulle ta ett större som de kunde använda som ett tema. Demokratiskt bestämde de sig för ett greppbart men intressant område som alla var nyfikna på *att ta reda på vad barnen leker mellan 9-10*. Deras första aktion blev att observera 10-15 minuter under den timmen.

Andra mötet analyserade de sitt löpande protokoll av observationer. De fick även genomföra en analysövning som gick ut på att formulera sina förväntningar på sig själva, sitt arbetslag, sin handledare och sin förskolechef i aktionsforskningsprocessen. Tillsammans sammanställdes allas förväntningar och en analys av deras svar kunde genomföras. I och med reflektionen kunde pedagogerna fortsätta att hålla processen igång genom att nya aktioner behövdes sättas in som konsekvenser utifrån observationerna. När observationerna i form av löpande protokoll över händelser under 5-10 minuter lästes upp i gruppen uppstod en ett lärande möte som bekräftar den kollegiala reflektionen. Med lärande möte syftar jag på samspelet som uppstod mellan pedagogernas observationer och pedagogernas och förskolechefens reflektioner under träffen. Insikten av hur betydelsefulla bara 5 dokumenterade minuter av sin verksamhet kunde vara stärker observationens betydelse som underlag för verksamhetsutveckling.

Tredje och sista träffen presenterade de sitt systematiska kvalitetsarbete i form av en ifyllt dokumentationsmatris (se bilaga 6). De bestämde sig även för att utvärdera det befintliga fokusområdet för att därefter planera ett nytt förändringsarbete.

Observationerna som de gjort gav förslag på förändringsaktioner i miljön som framkom i matrisen. Förändringarna gjorde pedagogerna med intention att utveckla barnens lek och citatet förtydligar det resonemanget. *Det är inte det att de inte leker. Det gör de ju men det är bara det att de har svårt att fokusera. Förstår du skillnaden där? Det är ju inte det att vi har barn som inte leker. De leker. Det var mycket avbryt upplevde vi.*

Och insikten som de gjort var att när vi tittade så var det inte lika många avbrott som vi hade fått för oss.

Arbetslaget ville ta reda på vad barnen lekte. De observerade och fick nya insikter som ledde de in på nya aktioner. Skolverket (2010) menar på att "Leken är viktig för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande ska

präglade verksamheten i förskolan.” (s. 6). En av pedagogerna poängterade att läroplanen har de alltid med sig och eftersom de utgick från att se vad barnen lekte så medvetandegjorde de sitt arbete med att förbättra barnens lek för att stimulera fantasi, inlevelse och kommunikation samt utveckla förmågan att samarbeta och lösa problem genom sin aktionsforskning, enligt läroplanen (Skolverket, 2010).

Sammanfattning av arbetslag Ls process

Aktionsforskningsspiralen planering - agerande - observation - reflektion genomförde arbetslaget genom att börja med en lägesbedömning på egen hand under första mötet. Den innehöll en tankekarta för att hitta sitt fokusområde och därefter fick de formulera sitt tillvägagångssätt. Genom att välja intervjuer som första aktion kunde arbetslaget ta reda på vad barnen vill göra på en samling och vad de är intresserade av. Valet av frågor bidrog till att barnen kunde delge rikligt med underlag för nya aktioner. Barnens svar använde arbetslaget som underlag för att analysera under andra mötet. De fick konkreta förslag på vad barnen var intresserade av och vilka arbetssätt barnen föredrar. Den kombinationen kunde kategoriseras och utformas till ett tema med djur och språk som temainnehåll. *Sagan om vanten* var nu det nya innehållet i samlingen. Under andra träffen fick de även genomföra en analysövning som gick ut på att formulera sina förväntningar på sig själva, sitt arbetslag, sin handledare och sin förskolechef i aktionsforskningsprocessen. Tillsammans sammanställdes allas förväntningar och en analysmetod av deras svar kunde presenteras.

Under tiden mellan andra och tredje träffen kunde arbetslaget fylla i sin avdelningsplanering för höstterminen. Och allt utgick från barnens intresse och delaktighet. I Läroplanen står det att barn ska vara delaktiga i utvärdering och deras röster ska lyftas fram. Det innebär i praktiken att *det är analyserna av utvärderingens resultat som pekar ut väsentligt utvecklingsområde* (Skolverket, 2010, s. 14). Därigenom får pedagogerna kunskap om verksamhetens innehåll och kan på så sätt välja att förändra arbetssätt efter barnens förutsättningar.

Diskussion

Wehner-Godée (2010) anser att det finns många förskolor som uppfattar att pedagogisk dokumentation enbart handlar om att sätta upp barnens alster och dokumentationer på väggarna. Wehner-Godée menar att dokumentationen skall sättas in i sammanhang där barnen, pedagogerna och föräldrarna ses som huvudpersoner. I och med att arbeta i aktionsforskningsanda så ges de förutsättningarna. Men det krävs att man får teori bakom begreppen och att man tillsammans diskuterar vad de innebär. Det kollegiala mötet är en grund för att en samsyn skall utvecklas (Rönnerman, 2010). Jag vill påstå att de som arbetar med pedagogisk dokumentation bör ha utbildning i det som verktyg. Jag vill också hävda att specialpedagogen har en väsentlig roll i ett sådant arbete genom att vidga pedagogers perspektiv och ge ytterligare kunskap om arbetet.

Jag kan också se att specialpedagogen är väsentlig i sådana systematiska arbeten i och med att det tillhör yrkesrollen att se till helheten och reflektera över varför man gör som man gör (Brusling & Strömqvist, 2007 och Gjems, 1997). Det problematiska i min studie var att hitta verktyg och metoder för att ge arbetslagen analysredskap i sin tur. Att göra förändringar är en

sak, men att stanna upp och se vad som hände och hur man går vi vidare kanske många hoppar över. Analys och utvärdering är viktiga begrepp inom det systematiska kvalitetsarbetet, men vilka redskap finns att ta till när man ska arbeta systematiskt? Utifrån denna studie har man kunnat se att stegen planera - agera - observera –reflektera har vävts ihop och att de samspelar. Pedagogerna och förskolechefen har kunnat sätta ord på att det krävs tid, kunskap och handledning för att få till ett fungerande systematiskt arbete i praktiken. Jag skulle vilja påstå att det har varit deras insikter som har gett pedagogerna extra energi för att fortsätta aktionsforskning. Det har varit i reflektionsdelen som pedagogerna har insett att även ett litet mått av hur det lilla dokumenterade har kunnat ge underlag till verksamhetsutveckling.

Ett betydelsefullt verktyg för pedagogiskt förändringsarbete är enligt Lenz Taguchi (1997) pedagogiska dokumentationen. Båda arbetslagen har visat på att när de arbetat systematiskt genom sin dokumentation har det väckts nya frågor och nya aktioner har blivit ett naturligt inslag i arbetet. Arbetslagen har utgått från hur man arbetat tidigare, knutit an till läroplanen, reflekterat kring det valda fokusområde, därigenom planerat för hur man kan gå vidare och utgått från barnen. På det sättet har de haft samma ingredienser som Sheridan & Pramling Samuelsson (2010) ansåg att dokumentationen skulle innehålla för att den skulle bli pedagogisk.

Både Lenz Taguchi och Sheridan och Pramling Samuelssons resonemang stämmer överens med allmänna råden för förskolans systematiska arbete. ”Kvalitetsarbetet i förskolan ska kännetecknas av systematik, där arbetet tar sin utgångspunkt i en beskrivning av nuläge, mål för verksamheten, uppföljning och utvärdering, analys och bedömning av resultat, utvecklingsåtgärder och nya mål.” (Skolverket, 2005, s. 10).

Det är möjligt att den givna dagordningen har låst mig i min handledande roll, och att den har bidragit till ett för styrt upplägg av träffarna. En tanke som cirkulerat var i hur delaktig sekreteraren blir i diskussionen. Den pedagogen som skriver kan få insikter därigenom, men kan på det viset inte vara lika avslappnad i tanken för att delta i rådande diskussioner. Men eftersom förskolan ska dokumentera enligt Läroplanen (Skolverket, 2010) bör vi anteckna i stunden för att, som pedagogerna själva uttryckt under processen, annars tappar man så lätt det man var uppe i.

En annan reflektion är huruvida jag som forskare har kunnat se utanför dagordningen och följa upp i andra banor. Varje gång som jag har lyssnat av inspelningarna av träffarna så har jag fått nya idéer för att koppla ihop träffarna men även för att ge pedagogerna en inblick av sitt arbete genom min tolkning. Det blir en form av feedback av deras process. Som Rönnerman (1998 och 2010) poängterar är det viktigt att utgå från pedagogernas egna frågor, att de själva får studera sin verksamhet, genomföra aktioner samt dokumentera processen för att det ska ske en förändring. Men skulle utgången se annorlunda ut om jag bara låtit dem styra innehållet fullt ut?

Syftet med dagordningen var att skapa en struktur för mötena och ge pedagogerna hållpunkter för att förhindra att man svävar utanför ämnet. En annan anledning till uppkomsten av dagordningen var att blanda teori och praktik, något som kännetecknar aktionsforskning (Rönnerman, 1998). Tanken var att litteratur och bearbetning av begrepp inom arbetslagen i samband med den aktuella aktionsforskningen skulle bilda en helhet. I analysövningen fick jag bekräftelse på att denna tanke stämde överens med deras förväntningar. Deras förväntningar genomsyrades av att få mer tid, kunskap och stöd i processen.

En tankeställare väcktes vid avlyssnandet av delen som handlade om systematiskt kvalitetsarbete. Jag hade en förutfattad tanke om hur utformningen av begreppet skulle se ut så när Arbetslag M presenterade matrisen som en tolkning av det systematiska kvalitetsarbetet tänkte jag att det var felaktigt. Jag tror inte att jag sade att jag ansåg att de tolkat mig fel eller gjort fel, men jag visade troligtvis inte heller någon större entusiasm över deras tolkning. I efterhand har jag däremot insett att det de presenterat var ett helt fantastiskt sätt att visa sitt systematiska kvalitetsarbete på.

Jag hade inte avsikten att ha förskolechefen som aktör i studien, men av en tillfällighet så kom hon vid andra tillfället och hade möjlighet att närvara vid det sista också. Som jag har beskrivit tidigare så är ledningens stöttning en bidragande faktor till förändringsarbetet. I Läroplanen (Skolverket, 2010) står det att förskolechefen har ett särskilt ansvar för att det systematiska kvalitetsarbetet genomförs, förskolans arbetsformer utvecklas för barnens inflytande och lärandemiljön utformas för utveckling och lärande. Förskolechefen har genom sina reflektioner kunnat påverka arbetslagens processer samtidigt som hon har fått insy i verksamheten. Förskolechefen bör följa det dagliga arbetet enligt de allmänna råden (2005) för att kunna ge förvaltning och kommunen en bild av förskolans arbete. Det fick hon möjlighet till i och med denna process. I analysövningen framkom det också att både förskolechefen och pedagogerna ville vara respektive ha chefen delaktig.

Både arbetslag M och arbetslag L har följt spiralen planera – agera – observera – reflektera. De har båda bekräftat att aktionsforskning kan vara ett alternativ för pedagoger att skapa förutsättningar i sin verksamhet. De har också befast att aktionsforskningens verktyg och delar kan stödja pedagogerna för att driva ett sådant utvecklande lärandeklimat i sin verksamhet.

Mitt fokus har utgått utifrån ett nytt avsnitt i förskolans läroplan som heter uppföljning, utvärdering och utveckling har kommit till samt specialpedagogens yrkesroll i förhållande till aktionsforskning som verktyg. Jag valde att inrikta mig på första punkten som handlar om att ”Arbetslaget ska kontinuerligt och systematiskt dokumentera, följa upp och analysera varje barns utveckling och lärande samt utvärdera hur förskolan tillgodoser barnets möjligheter att utveckla och lära i enighet med läroplanens mål och intentioner” (Skolverket 2010, s. 15). Med facit i hand kan jag se att Arbetslag L har i och med sitt fokusområde och valt arbetssätt inriktat sig på fjärde punkten av vad arbetslaget ska som innebär att ”dokumentera, följa upp, utvärdera och utveckla barns delaktighet och inflytande i dokumentation och utvärderingar, vad och hur barn har möjlighet att påverka och hur deras perspektiv, utforskande, frågor och idéer tas till vara” (Skolverket, 2010, s 15) Arbetslag M har även de arbetat utefter och fått insikter i punkt nummer tre över arbetslagets riktlinjer som handlar om att ”dokumentera, följa upp och analysera kommunikation och samspel med och mellan barn, barns delaktighet och inflytande samt vid vilka tillfällen som barnen upplever verksamheten som intressant, meningsfull och rolig” (Skolverket 2010, s. 15).

Utifrån min aktionsforskning kan jag konstatera att tankekartan var ett konkret verktyg för att hitta sitt fokusområde men också för att analysera sina observationer. Kategoriseringen av resultatet formade en bild över helheten. Observation fungerade som ett konkret verktyg för att synliggöra verksamheten för pedagoger och förskolechef. Analysen blev den bidragande faktorn till att nya frågor väcktes och för att spiralen kunde ta ett varv till. Det innebar att

tankar och handling möttes i reflektionen. Genom att de diskuterade blev valda situationer synliga för var och en.

Det kunde även bekräftas att inom praktikinära forskning samspelar handledning, loggbok, reflektion och observation. Med dessa slutsatser kan man se att handledning växlar mellan handling och reflektion över handlingen samt att utifrån forskning och praktisering av passande verktyg för förskoleverksamhet kan därmed förändringsarbete genomföras om förutsättningar för tid och kunskap skapas.

Fortsatt forskning och pedagogiska implikationer

Tiden har varit ett städigt återkommande ämne. Hur man ska hinna, det är många saker man ska göra på begränsad tid. Jag kan hålla med arbetslagen om att det stör deras flöde i det systematiska kvalitetsarbetet. Det blir upp till pedagogerna att kräva reflekterande tid utav förskolechefen men också av sig själva. Att prioritera barnen och verksamheten först och den tid som finns kvar bör få gå till alla övriga uppdrag. Om man ser på hur mycket ett smalt fokusområde kan ge är det mycket troligt att om pedagoger arbetar för det systematiska arbetet och utgår från barnen kan de övriga uppdragen också utgå från valt tema.

Och desto mer jag reflekterar över hur betydelsefulla 5 minuter kan vara så undrar jag hur många som utnyttjar 5 minuter i veckan för att få syn på sig själv och barnen runt omkring sig? Denna insikt bekräftar bilden på framsidan som för mig symboliserar processen i den cylindriska formen och det gröna skenet som lyser när man får syn på någonting nytt i det man tar förgivet. Spegelbilden ger en bild av verkligheten. Den bilden går att påverka tillsammans med sina kollegor, barnen och sin förskolechef.

Intressant hade varit om man gjort fler aktionsforskningsstudier på fler förskolor runt om i landet och jämfört resultaten. Vad får aktionsforskningen för effekter på de valda arbetslagens kvalitetsarbete? Vad blir pedagogernas tankar kring att använda aktionsforskning som verktyg?

En annan linje som jag skulle vilja fortsätta forska i är hur mycket tid som är relevant få för att kunna skapa alla förutsättningar och utföra uppdragen som krävs i professionen.

Förskollärare har sex timmar förtroendetid men det är oklart om alla får ut dem i verkligheten och hur de används.

Som det står i de allmänna råden (2005) för ”att öka medvetenheten om det egna arbete är att i olika former dokumentera, synliggöra och reflektera över förskolans processer och på så sätt fånga i vilka situationer barn lär, utvecklas och mår bra.” (s. 25). Råden trycker även på att dokumentations- och reflektionsarbetet ska ses som en viktig del av det vardagliga arbetet tillsammans med barnen och inte något som också ska göras. Detta förutsätter att arbetslag får men också prioriterar tid att diskutera över sitt förhållningssätt, miljön och läroplanens intentioner för att synliggöra vad som påverkar barns utveckling, lärande, fostran och värderingar. Inom aktionsforskningen, den pedagogiska dokumentationen och läroplanen så förespråkar man att ”Förskolan ska främja lärandet, vilket förutsätter en aktiv diskussion i arbetslaget om innebörden i begreppen kunskap och lärande.” (Skolverket, 2010, s. 6). Det innebär att tiden måste ses över i jämförelse med uppdraget. Är tiden rimligt för arbetet som ska utföras?

Referenslista

Ahlberg, A. (2007). Specialpedagogik – ett kunskapsområde i utveckling. I C. Nilholm och E. Björk-Åkesson (Red.), *Reflektioner kring specialpedagogik - sex professorer om forskningsområdet och forskningsfronterna* (s. 66-84). Vetenskapsrådets rapportserie 5:2007.

Alexandersson, M. (2007). Reflektiv utvärdering. Från central kontroll till professionell utveckling. I C. Brusling och G. Strömquist (Red.). (2007). *Reflektion och praktik i läraryrket* (s. 147-165). Lund: Studentlitteratur.

Alexandersson, M. (1994). *Metod och medvetande*. (Göteborg Studies in Educational Sciences, nr 96). Göteborg: Acta universitatis. Gothoburgensis.

Cato, R och Bjørndal, P. (2005). *Det värderande ögat. Observation, utvärdering och utveckling i undervisning och handledning*. Stockholm: Liber.

Fischbein, S. (2007). Specialpedagogik i ett historiskt perspektiv. I C. Nilholm och E. Björk-Åkesson (Red.), *Reflektioner kring specialpedagogik - sex professorer om forskningsområdet och forskningsfronterna* (s. 17-35). Vetenskapsrådets rapportserie 5:2007.

Förskoletidningen (2010). *Förskolan i skollagen*. Stockholm: Fortbildning ab.

Eriksson, A. (2004) . Att skapa en kurs i aktionsforskning. I K. Rönnerman (Red.), *Aktionsforskning i praktiken – erfarenheter och reflektioner* (s. 169-185). Lund: Studentlitteratur.

Gjems, L. (1997). *Handledning i professionsgrupper*. Lund: Studentlitteratur.

Illeris, K. (2007). *Lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Lenz Taguchi, H. (1997). *Varför pedagogisk dokumentation?* Stockholm: HLS.

Lindgren, A-C. (2009) Aktionsforskning i förskolan - att synliggöra sammanhang. I. A. Ahlberg (Red.), *Specialpedagogisk forskning - en mångfasetterad utmaning* (s. 147-165). Lund: Studentlitteratur.

Nilholm, C. (2003). *Perspektiv på specialpedagogik*. Lund: Studentlitteratur.

Nylund, M., Sandback, C., Wilhelmsson, B. och Rönnerman, K. (2010). *Aktionsforskning - trots att schemat är fullt*. Mölnlycke: Författarna och Lärarförbundet förlag.

Rönnerman, K. (1998). *Utvecklingsarbete – en grund för lärares lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Rönnerman, K. (2004). Vad är aktionsforskning? I K. Rönnerman (RED.) *Aktionsforskning i praktiken – erfarenheter och reflektioner* (13-30). Lund: Studentlitteratur.

SFS nr 2007:638. *Specialpedagogexamen*. Hämtat 25 november, 2011 från

http://www.lagboken.se/dokument/Andrings-SFS/128234/SFS-2007_638-Forordning-om-andring-i-hogskoleforordningen-1993_100?id=27546

SFS nr. 2010:800. *Skollagen*. Hämtat 28 oktober 2011, från <http://www.riksdagen.se/webbnav/?nid=3911&bet=2010:800>

Sheridan, S. och Pramling Samuelsson, I. (2010). *Barns lärande – fokus i kvalitetsarbetet*. Stockholm: Liber.

Skolverket.(2010). *Läroplanen för förskolan Lpfö 98 (Reviderad 2010)*.

Skolverket (2010). *Stödja och styra – om bedömning av yngre barn*.

Skolverket (2005). *Allmänna råd och kommentarer – kvalitet i förskolan*.

Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken – ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Norstedt.

Vetenskapsrådet (2007). *Forskningsetiska principer inom humanistiskt - samhällsvetenskaplig forskning*.

Wehner-Godée, C. (2010). *Att fånga lärandet - pedagogisk dokumentation med hjälp av olika medier..* Stockholm: Liber.

Unosson, M. (2011). *Handledning som verktyg för skolutveckling*. (Magisteruppsats inom specialpedagogiska programmet 15hp). Kristianstad: Högskolan Kristianstad, Sektionen för lärande och miljö.

Bilaga 1

Hej, här kommer några punkter för att skapa struktur för våra träffar under hösten. Läs och reflektera. Om något är oklart är det bara att höra av sig.

Jag planerar att följa er under 1-3 stycken aktioner. Ni ska alltså få pröva på att aktionsforska som ni har läst i boken. Därför vill jag att ni läser om första kapitlet, sidorna 13-30, så att ni vet vad det kommer att handla om. Jag tänker framför allt på verktygen som man använder. Eftersom jag kommer att behöva samla in empiri från träffarna så kommer någon av er få vara samtalsledare istället. Jag kommer att vara delaktig i era diskussioner och ställa frågor. Men jag vill att någon annan delar ut ordet och ser till att alla lyfta sina tankar. Detta gäller framför allt under träff 2 och 3.

1:a träffen 22 augusti kl. 17.30-18.30

Ni har läst sidorna 13-30 i *Aktionsforskning - trots att schemat är fullt*.

Vi startar gemensamt där ni sitter avdelningsvis och gör en tankekarta utifrån vad vi vill fokusera på. Ni får komma fram till **vad** ni vill synliggöra, **hur** ni ska observera samt **när** i veckan och på dagen ni ska utföra er aktion och observation.

Det är bra om ni börjat fundera på något som vi vill titta närmare på. Det rekommenderas att det ska vara ett smalt område för att det ska kännas genomförbart och för att området ska bli möjligt att synliggöras.

Det jag vill är att ni använder reflektionsbok/loggbok under processen. Den blir underlag för kommande träffar. Vi kommer att diskutera hur den kan användas så att det känns bekvämt för er. Så ta med den reflektionsbok ni fått av kommunen eller en annan som ni vill använda. Alla ska ha en egen.

2:a träffen 19 september kl. 16.15-17.15 eller 17.30-18.30

Träffas vi avdelningsvis och utgår från ert fokusområde och era reflektioner kring det.

Ni bestämmer att fortsätta med inom samma område med samma frågeställning eller en ny fråga eller så planerar ni en ny aktion.

3:e träffen 17 oktober kl. 16.15-17.15 eller 17.30-18.30

Träffas vi avdelningsvis och utgår från ert fokusområde och era reflektioner kring det.

Ni bestämmer att fortsätta med inom samma område med samma frågeställning eller en ny fråga eller så planerar ni en ny aktion.

Förhoppningsvis får ni nytta av arbetssättet när ni ska skriva och arbeta utefter er arbetsplan. Tänk på att denna process som ni går in i är för eran skull. Det är ni som bestämmer vad den ska innehålla. Mig får ni se som ett verktyg som ska stödja er i eran process.

Hoppas ni inte blivit skrämde över vad som komma skall utan ser det som något spännande och som jag ser det som ett enkelt sätt att få syn på vad man gör på sitt jobb och hur jag tänker kring det.

Ha en skön semester så syns vi 22/8!

Isabella

hem: 0522-262401

mobil: 0708/558088

Bilaga 2

Start 110822

17.30-18.30

Uppstarten sker tillsammans men ni sitter avdelningsvis. Varje arbetslag väljer en sekreterare och en ordförande (som ska rotera för varje planering framöver). Sekreteraren i varje arbetslag minnesantecknar. Därefter bearbetar vi punkt för punkt i aktionsforskningen. Ni presenterar fokusområde, aktion och verktyg för varandra i slutet.

Tiderna är cirkatider för att ni inte ska fastna på någon punkt. Om det är oklart hoppa till en annan punkt och gå tillbaka.

1. Upplägget.
2. Skriva era egna förväntningar, tankar kring aktionsforskning. Vad vill jag få ut av denna process. Formulera ett individuellt mål utifrån ett pedagogiskt perspektiv. Syftet med detta är att ni ska få landa och reflektera över vad jag som förskollärare vill lära/utveckla. 5 min
3. Var är vi?
Lägesbedömning genom tankekarta. Vad vill vi utveckla? Ca 20 min.
4. Vart ska vi?
När ni valt fokusområde så planerar aktionens genomförande. Situation, barn, tid, varaktighet mm. Ska ni använda en matris? Viktigt är att alla känner sig delaktiga. Ca 10 min.
5. Vilka verktyg ska dokumentera aktionen (loggbok/strukturerad loggbok, kamera, video, intervjuer)? 10 min.
6. Vi sammanfattar valda aktioner och dess upplägg för varandra. Ca 10 min.

Vid nästa tillfälle (v 38) ska vi tolka och analysera resultaten samt bestämma hur vi går vidare.

Bilaga 3

Aktionsforskning

Gör så många tankekartor som behövs för att ni ska ha ringat in ett utvecklingsområde som ni vill arbeta med. Det blir enklare och mer produktivt som ämnet inte är för stort utan gärna istället litet och konkret. Spara gärna tankekartorna då dessa kan vara bra att ha när ni diskuterar och analyserar samt när ni funderar kring hur ni går vidare efter slutförd aktionsforskning.

Syfte (frågeställning)

Formulera en huvudfråga utifrån utvecklingsområdet ni valt. Har ni frågor kring huvudfrågan kan ni skriva ner dem också.

Aktion (handling för förändring)

Vad kommer ni att genomföra för aktion? Det ska vara en konkret aktion som antingen kan vara en fysisk förändring som tex. förändra samlingen eller ert förhållningssätt.

Verktyg

På vilket/vilka sätt ska ni dokumentera aktionen?

Anknytning till läroplanen:

Tidsram

När genomförs aktionen och hur länge ska den pågå?

Behöver någon/några/alla förbereda någonting före aktionen och när gör ni det i så fall?

Ska någon/några ha ett större ansvar för aktionsforskningen? Vad ska denna/dessa ansvara för i så fall?

När ska ni ses för att sammanställa resultatet (det ni observerat och dokumenterat) och för att analysera resultatet?

Reflektion

Exempel på frågor: Vad har vi sett? Vad har vi lärt oss? Vad har barnen lärt sig? Vad drar vi för slutsatser? Hur ser vi det i verksamheten? Hur ger vi det tillbaka till barnen? Hur gör vi föräldrarna delaktiga i processen?

Fortsättning (planering)

Efter att ni har bearbetat ert resultat kan det hända att ni kommit på nya infallsvinklar att förbättra. Kanske fick ni nya frågor över utvecklingsområdet eller så inser ni att ni behöver göra en annorlunda aktion för att verkligen få svar på frågorna ni ställde från början. Eller så kanske ni vill arbeta med ett nytt utvecklingsområde.

Bilaga 4

Analys och utvärdering

2:a träffen 19 september

Förberedelser: pennor, papper, egen loggbok samt dokumentation

1. Analysövning - skriv förväntningar på er själva, ert arbetslag, handledare och er förskolechef. Runda där vi går igenom era förväntningar.

Ordförande:

Sekreterare:

2. RESULTAT -runda där var och en visar på sina observationer och dokumentationer.

3. ANALYS av resultatet där ni lyfter era reflektioner och slutsatser från var ni sett.

4. PLANERA nästa steg. Hur går vi vidare?

Ni bestämmer att fortsätta inom samma område med samma frågeställning eller en ny fråga. Eller så väljer ni ett nytt område.

Ann-Charlottes pp finns att ta stöd i på:

Inblicken – Förskolan - Förskolans pedagogiska barnmapp - Verktygslåda för pedagogisk dokumentation – *Ann-Charlottes föreläsning från februari 2009* (här finns matriser och protokoll att hämta för att använda)

Inblicken – Förskolan – EKO-processen – *Förskolans reviderade uppdrag* samt *exempel matematik*

Läxa: Vad betyder systematiskt kvalitetsarbete? Läs, googla, fundera och skriv ner.

Sheridan, S. och Pramling Samuelsson, I. (2010). *Barns lärande – fokus i kvalitetsarbetet*. Stockholm: Liber.

Skolverkets allmänna råd och kommentarer för kvalitet i förskolan

Skolverkets allmänna råd och kommentarer för kvalitetsarbete

Bilaga 5

Analys och utvärdering

3:e träffen 17 oktober

Förberedelser: pennor, papper, egen loggbok samt dokumentationer

Ordförande:

Sekreterare:

1. Vi återkopplar till förra gången med några citat.

2. Tankekarta och diskussion om systematiskt kvalitetsarbete:

Vad innebär ett systematiskt kvalitetsarbete på förskolenivå?

Hur kan det systematiska kvalitetsarbetet bli en del av förskolans vardag?

Hur berättar vi om vårt arbete för föräldrar och andra utomstående?

Steg i förskolans systematiska kvalitetsarbetet och hur är dessa relaterade till varandra se bilaga.

3. Var är ni i er aktionsforskning?

Vad är svårt?

Hur går ni vidare?

4. Avslutningsrunda.

Fritt skrivande om var jag står nu, vilka funderingar jag har och hur jag vill fortsätta?

En snabb runda där man lyfter en tanke. Ingen diskussion. Vi bara lyssnar på varandra.

Lycka till!

Forskning och utvärdering visar att ett systematiskt kvalitetsarbete som utgår från barns lärande och utveckling, i relation till läroplansmålen och förskolans praktik, består av ett antal sammanhängande steg. Stegen följer på varandra och bildar en inbördes ordning. Varje steg är viktigt i kvalitetsarbetet och inget av dem kan uteslutas.

Steg i förskolans systematiska kvalitetsarbete:

- Barns kunskap och lärande,
- Planering och genomförande,
- Dokumentation, perspektiv och definition,
- Utvärdering av förskolans kvalitet,
- Analys och tolkning,
- Måluppfyllelse,
- Kvalitetsredovisning och kvalitetsutveckling.

(Ur Sheridan och Pramling, 2010, *Barns lärande*, s. 25)

Bilaga 6

Reflektionsprotokoll

Aktivitet:

Grupp/barn:

Datum:

Bakgrund	Process	Lärande – intresse	Utvärdering
Läroplansanknytning:			

Närvarande:

Reflektionsprotokoll

Aktivitet:

Grupp/barn:

Datum och tidpunkt:

Ansvarig pedagog:

Bakgrund	Process	Lärande- intresse	Utvärdering
<ul style="list-style-type: none">• Varför valde jag att dokumentera just detta?• Varför valde jag dessa barn?• Vad var jag nyfiken på?	<ul style="list-style-type: none">• Hur förberedde jag situationen?• Hur många barn?• Vilka barn?• Miljö?• Material?• Hur satt barnen?• Fanns det fler pedagoger närvarande?• Hur presenterade jag uppgiften?• Vad gjorde barnen?	<ul style="list-style-type: none">• Vad intresserade barnen mest?• Hur gjorde dem?• Hur förstod barnen uppgiften, händelsen, leken?• Gjorde alla barn på samma sätt?• Hur samarbetade dem?• Vilka olikheter och likheter i barnens sätt att tänka, göra och uttrycka sig uppmärksammade jag?• Vad intresserade mig?• Vad var viktigt för barnen?• Vad har jag lärt mig?	<ul style="list-style-type: none">• Hur går jag vidare med det jag sett?• Hur ger jag det tillbaka till barnen?• Hur ger jag det tillbaka till föräldrarna?• Har det uppstått några nya frågor?